

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

Øyvind Rangøy

Usannheter om Estland i NRK

Estlandsnytt finner igjen grunn til å advare mot russisk propaganda som finner veien inn i norske media. Saklig uenighet er en naturlig ting, men vi får også servert misvisende påstander og direkte løgner. Det er ille når uvitende journalister lar seg utnytte, og ekstra ille når de som burde vite bedre uimotsagt får bruke kringkastingen til å formidle usannheter.

→ 6

*Historikeren David
Vseviiov imøtegår
NRK-påstander.*

foto: Terje Lepp/ Eesti Ekspress

En kulturnasjon blant de aller fremste

Den tradisjonelle sang- og dansefestivalen ble avholdt i Tallinn i juli. Det var da 140 år siden starten i Tartu i 1869. I år deltok 26 430 sangere. La oss bare innrømme det: Vi har ikke noe tilsvarende i Norge verken når det gjelder de lange linjene eller den enorme oppslutningen om et kulturarrangement.

→ Se artikkel side 28

Syttandemaitalar frå Estland16
Bronsesoldaten i forgylt utgave40

Kommunistisk kuppforsøk 192442
Dobbelt feiring i august56

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte

Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon: Turid Farbrege, Granvägen 14 A 36, FI – 00270 HELSINGFORS, tlf. +358 9 477 1488, e-post: turid.farbrege@kolumbus.fi

Øyvind Rangøy, Jøgeva mnt 12, EE 48105 PÕLTSAMAA, tlf. + 372 747 2624,

eller 71 70 19 47, e-post: rangoy@gmail.com; blogg: rangoy.blogspot.com

Else-Jannike Kuum, Vækerø terr. 10 B, 0282 OSLO, tlf. priv.: 22 50 63 86.

Vignetter: Asko Künnap, Zoom

Ombrekking og trykking: AS Reusner, Lõuka 10, EE 13521 TALLINN,

tlf. +372 680 7100, faks +372 651 7575, info@reusner.ee

Redaksjonen avsluttet 29.9.2009. Stoff til neste nummer må være oss i hende seinest 10.1.2010. Sendes per e-post til redaksjonen, se adressene ovenfor.

Annonsepriser: 1/1 side kr 1 200, 1/2 side kr 600 og 1/4 side kr 400, tillegg for farger.

Av innholdet

Usannheter om Estland i NRK 1	Ungdommer på Estlands-tur 30
Der det står en mur, finnes en vei . 4	Stor estisk ordbok fullført 33
Nettverk for et tolerant Tartu 8	Bokbydag i Võtikvere 36
Umyndig eller 90-årsjubilant? . . . 10	Mislykket kuppforsøk 42
Sensasjonelt EU-valg 15	Fotohilsen fra seiersdagen 44
Syttendemaitaler fra Estland 16	Estlands kebabrevolusjon 48
Willy Jensen er død 18	Aktivt Estisk Selskap 50
Stavanger-orkester i Tallinn 28	Dobbelt feiring i august 56

Slik redaksjonen ser det

Hauptnummeret har fått gledeleg mange bidrag som redaksjonen takkar så hjarteleg for. Det lovar godt for framtida, for det ville vera velkome med nye folk i redaksjonen. Ja, snart blir det heilt nødvendig å få inn nokolunde faste folk om Estlands-nytt framleis skal koma ut og kanskje samtidig utvikla seg.

Vi har lett kunna merka at det har gått 20 år sidan dei store omveltingane i Europa det minneverdige året 1989. Estlandsnytt har prøvd å få med litt av det som skjedde i Estland og delvis i Baltikum. Vi skulle gjerne ha kome inn på meir av det som gjekk føre seg på det mellommenneskelege planet. Etter at Norsk-estisk kulturlag var skipa i Oslo i 1984, vart det ei oppblomstring av vennskaps- og støtteorganisasjonar mot slutten av 1980-åra og inn på 1990-talet. Ei påminning om dette får vi i form av minneorda over den gode mannen Willy Jensen, initiativtakaren til Estlandsforeningen i Rogaland.

Det mektige propaganda-apparatet i Moskva fører stadig krig mot Estland. Estlandsnytt har tidlegare átvara mot russisk propaganda både i NRK og i norsk presse. Vi kan ikkje avgjera kva som er motiva for Putin-hjelparane i Norge, men ofte ser vi at det er "russlandseksperter" som utgir seg for ekspertar på Estland. Det er heilt i orden å ha russarar som venner, personleg kjenner vi russarane som hjartevarme menneske. Men det å ha russarar i omgangskrinsen forpliktar ikkje til bakvasking av Estland.

Obs! – Estisk brødbakekurs – Obs!

Estisk brød er godt, det vet vi, men hvor får vi tak i det?

Norsk-estisk Forening og Estisk Selskap i Norge inviterer til **BRØDBAKEKURS** tirsdag 24. november kl. 18.00 i Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, Oslo.

Riina Quak fra Estland vil lære oss å bake ekte estisk surdeigsbrød. Kurset blir holdt på norsk og estisk.

Forhåndsregistrering på telefon 466 69 070 (Tiina) eller e-post: kaarinaritson@gmail.com

Kjære leser!

Vi i styret føler at aktiviteten i foreningen er ganske stor – spesielt med tanke på at det meste er basert på frivillig arbeid. Barneklubben blomstrer, og effekten av det har vært en tettere kontakt med Det estiske selskap i Norge (se side 50).

Språkkurset går sin gang, nå med grupper for nybegynnere og viderekomne (side 54). Filmvisning er blitt en tradisjon, der kan vi glede oss over samarbeid med venner av Latvia og Litauen (side 14).

I september var vi igjen med på å arrangere forfattermøte på Litteraturhuset i Oslo (side 35). I tillegg til at tidsskriftet Estlandsnytt kommer ut, fortsetter arbeidet med jubileumsskriftet vårt, som vi håper å se i begynnelsen av neste år.

En hjertevarmende begivenhet var sammenkomsten 23. august i samarbeid med Det estiske selskap. Foreningen Norden åpnet hagen for arrangementet som ble avholdt i strålende solskinn. Vi feiret gjenopprettelsen av selvstendigheten 20. august 1991, og årsdagen for Den baltiske kjede 23. august 1989 (side 52 og 56).

Men vi har ikke klart å få i gang alt vi hadde lyst til. For hvor blir det av de sang- og danseglade menneskene? Vi gikk ut og annonserte med både lærer og lokale, men med unntak av fem stykker har danserne ennå ikke meldt seg. Spesielt mannfolkene er beskjedne. Grip sjansen, dette er et enestående tilbud!

Vi ser frem til et særdeles spennende medlemsmøte 2. november (side 55). Temaet er rensing av elvene i Estland og utsetting av fisk. En av de største elvene er Narvaelva på grensen mellom Estland og Russland, så prosjektet berører ømfintlige grenseproblemer. Økonomisk støtte er bevilget fra Norge og EU, men hittil har ikke russerne svart på noen av henvendelsene. Forundersøkelser blir likevel iverksatt, enten det skjer i Narvaelva eller ei. Esterne hadde befarings i elveløpet i slutten av juli (side 20). Da var alle de involverte departementene med, pluss to representanter for ambassaden i Tallinn, og ikke minst grensevaktene, for grenseområdet er strengt bevoktet fra begge sider, og absolutt ulovlig å ferdes på.

Else-Jannike Kuum

Estlandsnytt omtalte Den baltiske kjeden også i forrige nummer. Her får vi en latvisk stemme og ser at den samme begivenheten går under navnet Den baltiske vei. Tekst av Ojars Kalnins, direktør for Latvisk institutt, Riga.

Der det står en mur, finnes det en vei

Målbevisste estere på grensen til Latvia. 23. august 1989.

(foto: Eesti Filmiarhiiv)

I 1989 fantes det en Mur og en Vei. Muren ble revet ned mens den andre ble bygget. Muren var oppkalt etter byen Berlin, og den omfattet mer enn bare stålkonstruksjonene og betongbarrierene som delte Tyskland under den kalde krigen. Jernteppet mellom Øst- og Vest-Europa senket seg etter den andre verdenskrigen, og Berlinmuren ble oppført 1961 som den synlige delen av dette skillet. Ronald Reagan reiste til Berlin i 1987 og utfordret Mikhail Gorbatsjov til å rive muren. Men Gorbatsjov kom aldri så langt, for i 1989 rev det tyske folket ned muren selv.

Året 1989 var et betydningsfullt år i verdenspolitikken, og rivningen av Berlinmuren var en av de viktigste begivenhetene. Men to måneder før Berlinmurens fall, nærmere bestemt den 23. august, skjedde følgende i et område langt innenfor jernteppet:

pet: To millioner latviere, litauere og estere dannet en menneskelenge langs hovedveiene mellom landene, i en massiv demonstrasjon for nasjonal selvstendighet. De kalte den for Den Baltiske Vei.

Menneskelengen strakk seg over 600 km fra Tallinn i Estland i nord, gjennom Riga i Latvia og til Vilnius i Litauen i sør.

Som Berlinmuren hadde Den Baltiske Vei en betydning som rakk lengre enn antallet kilometre den strakk seg over. Berlinmurens fall i november 1989 var utslagsgivende for en rungende avslutning

på et år som gjorde ende på jernteppet og på Sovjetunionens innflytelse over Sentral- og Øst-Europa. Er du gammel nok til å huske 1968, vil du elske 1989. For dette var året da Polens Solidaritet vant de nasjonale valgene, Ungarn erklærte seg på nytt som demokratisk republikk, det kommunistiske regimet i Øst-Tyskland brøt sammen, det rumenske folket kastet Nicolae Ceausescu, og Tsjekkoslovakia gikk gjennom en fløyelsrevolusjon som resulterte i at Vaclav Havel ble valgt til president. Alt dette skjedde i løpet av ett år, 1989.

Dersom slutten på Berlinmuren innebar slutten på Sovjet-satellittstatene i Europa, så signaliserte Den Baltiske Vei gjennom Latvia, Litauen og Estland begynnelsen på slutten for Sovjetunionen. I perioden fra Stalin til Gorbatsjov var det utenkelig med en nasjonal protest mot sovjetregimet. I

hvert fall var det slik alle trodde. At denne oppfatningen stemte med realitetene, ble bevist i februar 1989, da georgiske demonstranter inntok gatene i Tblisi og sovjetiske soldater skjøt mot dem og drepte 20 personer. Men seks måneder senere, da to millioner baltere trosset de sovjetiske myndighetene for å lage en demonstrasjon som ikke var godkjent og som savnet ethvert sidestykke, foretok sovjetmakten seg ingen ting. Mahatma Ghandi ville nok ha vært imponert.

Moskva fordømte den massive baltiske demonstrasjonen, og i de neste to årene krevde den statlige maktbruken menneskeliv i Vilnius og Riga. Men de baltiske statene var allerede på vei mot uavhengighet. I 1991, bare to år etter den historiske Baltiske Vei-demonstrasjonen, gjenvant de tre baltiske statene sin suverenitet og ble igjen medlemmer av verdenssamfunnet som uavhengige nasjoner.

I år markerer vi 20-årsjubileet for begivenhetene i 1989. BBC, CNN og en rekke globale nettverk og internasjonale organisasjoner vil markere minnene og øyeblikkene, mens eksperter diskuterer paradigmeskiftet, og historikere reflekterer over ironiene.

En av disse er at Den Baltiske Vei selv markerte en spesiell årsdag. Den 23. august 1989 var det 50 år siden Molotov–Ribbentrop-pakten ble inngått. Pakten var den skjebnesvangre Stalin – Hitler-avtalen av 1939, som førte til en umiddelbar okkupasjon av Latvia, Litauen og Estland, og som tjente som plan for reisingen av Jernteppet gjennom Europa.

I august 1989 begynte de baltiske folkene å rive ned sin del av det sovjetiske jernteppet. I november gjorde det tyske folk det samme. Den Baltiske Vei var som en gigantisk pil som traff Berlinmuren fra innsiden.

For mange som opplevde den kalde krigen, kom de sjokkerende geopolitiske krampetrekningene i 1989 helt uventet, særlig på dem som arbeidet i Washington, London, eller i Brussel. Men hvis du bodde i Riga, Praha, Budapest, eller Berlin, visste du at tiden var inne for forandringer.

Hver enkelt av oss som gjennomgikk disse årene vil huske dem på forskjellig vis. For meg fremstår opplevelsene temmelig levende. 1989 beviste at overalt hvor det står en mur, finnes det også en vei.

(Oversatt fra engelsk av Hege Boman Grundekjøn, Latvias generalkonsulat)

Tre nasjoner møttes på Akmens bro over Daugava i Riga 23. august 1989.

(foto: Vilhelms Mihailovskis)

Usant om Estland i NRK

Av Øyvind Rangøy

Den 22. august satte NRKs Verden på lørdag søkelyset på Berlinmurens fall, og ikke minst på 20-årsdagen for den baltiske kjeden og 70-årsdagen for Molotov–Ribbentrop-pakten. Dessverre framsatte den erfarne Moskva-korrespondenten **Hans Wilhelm Steinfeld** en del påstander som i det minste for Estlands del er villledende eller direkte usanne.

Steinfeld mottok selv Litauens frihetsmedalje for NRKs dekning av landets frihets kamp, men har senere blitt svært kritisk til Baltikum. Han mener mange øst-

europiske land bruker ressursene galt og kaster bort den dyrekjøpte friheten på revansjisme og lefling med en «fascistoid» fortid. I iveren etter å få fram et slikt perspektiv, ikke ulikt Kremles versjon av saken, farer han dessverre med direkte usannheter om Baltikum og Estland. Uten å spekulere i årsakene til dette, ser vi særlig grunn til å fokusere på to graverende eksempler fra sendingen.

Steinfeld mener øst-europeeres tendens til å sidestille det nye demokratiske Russland med det gamle sovjetiske Sovjetunionen er svært urimelig. I denne sammenheng

kommer han med dette utsagnet: – *I Tallinn i fjor var det en svær krangel om denne sovjetiske bronsesoldaten som de rev og som ble flyttet senere inn i Russland. Der er det kommet et nytt monument av ham som hedrer de antikommunistiske partisanene i Estland, de som slåss mot Stalins annekasjon. Sokkelen på det monumentet preges av våpenskjoldet til SS-legion Estland.*

Dette korte utsagnet er rene «finn fem feil»-spillet. For det første var bronsestriden i 2007. For det andre ble soldaten ikke flyttet til Russland, men til en kirkskjold i Tallinn. For det tredje har frihetsmonumentet ingen sammenheng med bronsesoldaten, og står heller ikke på samme sted. For det fjerde hedrer frihetsmonumentet ikke de som sloss mot Stalins annekasjon, men de som kjempet i den estiske frihetskrigen

Frihetsmonumentet i Tallinn sentrum, reist i 2009 til minne om de som falt i Estlands frihetskrig 1918–1920. I bakgrunnen Jaani kirik. (foto: tf)

1918–20. Det alvorligste er likevel påstanden om at monumentet bærer SS-våpenskjoldet. Dette har Steinfeld krittikkløst hentet fra antiestisk propaganda i russiske medier. Han kunne lett nok ha funnet ut at monumentet bærer det estiske frihetsskorset – landets første statlige orden, opprettet i 1919 og gitt som anerkjennelse til de som kjempet i frihetskrigen.

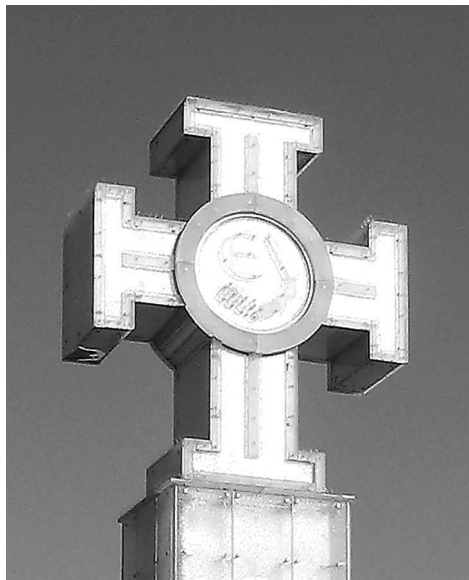
Et annet hovedpoeng for Steinfeld er at vi nå ser en relativisering av historien, fordi det oppstod et verdivakuum da Sovjetunionen ble oppløst: – *Lenin skulle skiftes ut, religionen skulle på plass, nasjonalismen og nasjonsbyggingen skulle gjenopp-tas. Da griper disse folkeslagene tilbake i historien, og da kommer de til 30-tallet, da disse samfunnene var fascistoide. Det var kun ett land i Øst-Europa som ikke hadde antisemittisk lovgivning per 1936, og det var Tsjekkoslovakia.*

Ut fra konteksten må vi klart gå ut fra at Baltikum her regnes til Øst-Europa. De av oss som kjenner Estlands historie vil bli svært overrasket over en slik påstand, ettersom den også innebærer at det estiske mellomkrigssamfunnet angivelig skal ha hatt antisemittisk lovgivning. Estlands-nytt tok derfor kontakt med den estisk-jødiske historikeren professor **David Vseviiov**, som i Estland særlig er kjent for sin pedagogiske radioframstilling av sovjetisk historie, og spurte han om det virkelig forekom statlig antisemittisme i Estland anno 1936. Svaret er ikke til å misforstå: – Dette må helt klart være en kortslutning. Det fantes ingen antisemittiske bestemmelser i estisk lovgivning. Alle jødiske organisasjoner og den jødiske skolen opererte helt fritt og uten noen restriksjoner fram til den sovjetiske okkupasjonen, og det var heller ingen yrkesrelaterte eller andre restriksjoner for jøder, langt mindre lovfestede, forteller Vseviiov.

Da Sovjet-okkupasjonen kom i 1940, ble situasjonen en annen: – Jødernes organisasjoner og institusjoner ble først stengt av den makten som erklærte at nettopp deres

borgere lever i verdens mest demokratiske og frie land. Det jødiske kulturelle autonomiet i Estland – som var enestående i verden – fungerte dermed fram til den sovjetiske okkupasjonen. Dette innebærer naturligvis ikke at det ikke fantes antisemittiske ytringer – slike finnes overalt i Europa den dag i dag. Men noen antisemittisk lovgivning og medfølgende statlig antisemittisme fantes det ikke i Estland, slår Vseviiov fast.

Det er velkjent at Estland etter 1934 hadde autoritære trekk og at samfunnet gikk inn i det som esterne omtaler som «den tause perioden». Udemokratiske trekk til tross må det altså være uttrykkelig slått fast at Päts-regimet ikke var antisemittisk. Og ironisk nok var det trolig minst like demokratisk som dagens Russland, som Steinfeld forsvarer. Han har selvsagt all rett til å formidle for et norsk publikum de ankepunkter for eksempel Russland har mot balternes holdning i historiske spørsmål. Det er likevel trist når dette skjer ved å fare med usannheter, og alvorlig når det får stå uimotsagt i riksringkastingens beste sendetid. (sept. 2009)

Nettverk for et tolerant Tartu

Av Morten Tønnessen og Helena de Mesquita da Silva

I juni hadde Tolerant Tartu Advocacy Network (*Tolerantse Tartu eestkostevõrgustik*) sin første offentlige samling. Initiativtaker er den estisk-amerikaneren **Michael Gallagher**, som de siste tretten årene har bodd i Estland, der han arbeider som advokat. Bakgrunnen for prosjektet er at Tartus bystyre ble kontaktet av Universitetet i Tartu som meldte at mange besøkende utenlandske studenter hadde et inntrykk av at Tartu var en kald og lite velkommende by, og flere hadde opplevd trakassering. Politikernes opprinnelige reaksjon besto i å avvise at problemet fantes. Men nå har de i samarbeid med Gallagher gått i gang med å kartlegge det og se hva som kan gjøres. Målet for de lokale politikerne er vel først og fremst å bedre byens omdømme. For Gallagher dreier det seg ikke minst om å ansvarliggjøre folk og nabolag, og gi dem en følelse av de har ressurser til å forme samfunnet positivt.

En forsamling på størrelse med en skoleklasse var til stede på det første møtet – utover det neste knappe året følger nesten månedlige seminarer osv. Det var en stor grad av samstemthet blant de fremmøtte, hvorav ni av ti var estere, og en uttrykt glede over at man ikke var alene om oppfatningen av problemet med intoleranse. Blant de mange esterne var det flere som ga uttrykk for at det er et gjennomgående problem at russere nesten utelukkende omtales i negative vendinger, mens det positive de bidrar med ikke kommer frem. En av de fremmøtte foreslo at estiske medier burde fremheve etnisk bakgrunn når personer gjør noe positivt, snarere enn når de går noe kriminelt eller annet negativt.

Et viktig satsningsområde for prosjektet for et tolerant Tartu blir å utarbeide et opplegg for å fremme dialog mellom ulike kul-

turer ved å la minoritetspersoner besøke skoleklasser. Slik kan elevene få se med egne øyne hvordan annerledes mennesker ser ut og ter seg, og få anledning til å lytte til dem og stille dem spørsmål. Også politiet er en målgruppe. Gallagher mener at de i dag behandler *hate crimes* (hatforbrytelser) på samme måte som et hvilken som helst annet politiproblem, og understreker at de trenger trening i å forholde seg til den sosiale bakgrunnen til for eksempel skinhead-er. Denne oppfattelsen ble bekreftet av de fullblods esterne. Tartu har rykte på seg for å være Estlands skinhead-hovedstad, skjønt aktiviteten skal ha vært høyere før bråket rundt Bronsesoldaten våren 2007, som skal ha splittet en lokal skinhead-gruppe. Gallagher ønsker å involvere skinhead-grupper også, eller altså organiserte rasister, i dialog med prosjektet. Tanken er at disse marginaliserte ungdommene for en gangs skyld skal tas på alvor, og få anledning til å legge ut om sitt syn – så lenge de kan gjøre det i all åpenhet, og uten å ty til overgrep. Andre ideer inkluderer å oppfordre bypolitikere til å skaffe Tartu en vennskapsby i Asia, Afrika eller Latin-Amerika.

Ved siden av Gallagher står stiftelsen Domus Dorpatensis sentralt i arbeidet, sammen med Universitetet i Tartu generelt og den lokale avdelingen av Euro College spesielt. (24.6.09)

Estisk turisme

Ein del nordmenn har oppdaga Estland. Og vender tilbake igjen og igjen. Likevel er det framleis mange som ikkje har tatt turen ennå. Hotell og restaurantar står klar til å ta imot dei med ledig kapasitet og opne armar. Dei siste åra har nemleg kapasiteten auka atskilleg raskare enn talet på overnattarar. (kb)

Sosialdemokratane kasta ut av regjeringa

Andrus Ansip. (foto: Valgamaalane)

Etter valet i mars 2007 vart det danna ei koalisjonsregjering med tre parti. Politisk spende koalisjonen over eit vidt register. I tillegg til det høgrekonservative Reformpartiet og det høgresentristiske IRL gjekk sosialdemokratane med i regjeringa. Det vesle partiet på venstresida måtte vika i mange saker og var i ferd med å mista den politiske profilen.

Saka som fekk begeret til å flyta over, var den nye nye lova som skulle tre i kraft i juli og klårgjera tilhøvet mellom partane på arbeidsmarknaden. Med ei regjering og ein justisminister som særleg tenkjer på fordelane til arbeidsgivarane, ville lova einsegn gå ut over arbeidstakarane sine rettar. Sosialdemokratane kunne ikkje gå med på dette og hadde forslag til andre løysingar. Interessant i samanhengen er det at arbeidsgivarane var vilige til å gjera eit slikt kompromiss, men Reformpartiet kunngjorde at dei ikkje gjekk med på det. Dermed verka det som denne saka fremst var eit påskot for Reformpartiet til å bryta samarbeidet med sosialdemokratane. Statsminister og partileiar Andrus Ansip frå Reformpartiet hadde alt tidlegare rast mot den sosialdemokratis-

ke finansministeren Ivari Padar og forslaga om å innføra progressiv skatt.

Andrus Ansip har kunngjort at så lenge han er statsminister, kjem ikkje Senterpartiet til Edgar Savisaar inn i regjeringa. Dermed stod det att å forhandla med Dei grøne eller med Folkeforbundet om regjerings-samarbeid.

Dei grøne var forkasta allereie ved regjeringsforhandlingane i 2007. Dei var ikkje alvorleg på tale no heller. Derimot var Folkeforbundet svært ivrig etter å koma inn i varmen. Den unge partileiaren Karel Rüütel (30) var påsett då dei gamle leiarane og ringrevane i tur og orden vart avslørte for korrupsjon og måtte stilla i retten med alvorlege skuldningar mot seg. Folkepartiet, som tidlegare stod svært sterkt og verka urikkeleg, særleg i landskommunane, var truga av utradering.

Det er ei vanleg oppfatning at tidlegare partileiar og minister Villu Reiljan i Folkepartiet eigentleg er den som framleis trekkjer i trådane, og regjeringsforhandlingane gav inga ny fleirtalsregjering. Dei to høgrepertia, Reformpartiet til Ansip, og IRL med Mart Laar på leiarplassen, vart einige om å leita i eigne rekker for å fylla dei ledige ministerpostane. (*olm, juni 2009*)

Ivari Padar. (foto: Wikipedia)

I 2008 feira Republikken Estland 90-årsjubileum. Nabolandet Russland legg til grunn at den same republikken då var ein umyndig syttenåring. Den ulike forståinga er ein nøkkel til å skjøne kvifor det er så mykje turbulens mellom grannane.

Umyndig eller 90-årsjubilant?

Av Øyvind Rangøy,

Estland og dei andre baltiske statane vart sjølvstendige i 1918 og har aldri slutta å eksistere. Dei vart ulovleg okkuperte av Sovjetunionen, først i 1940 og på nytt i 1944. Landa gjenoppretta sjølvstendet i 1991, dei siste russiske soldatane vart trekte ut av Estland i 1994. Dei fleste vestlege landa godkjende aldri den sovjetiske annekasjonen *de jure*, og institusjonar i eksil var berarar av kontinuiteten. Difor er dei baltiske landa prinsipielt noko anna enn dei andre etterfølgjarstatane til Sovjetunionen. Og difor har desse, som hadde røter i statane frå før krigen, særlege rettar. Dette er òg bakgrunnen for at det blir stilt krav om ein viss kjennskap til språk og kultur for at seinare innvandrarakar skal få statsborgarskap. Det estiske prinsipielle synet handlar kort sagt om at det var ein folkerettsleg realitet at dei i sovjettida var ein suveren stat som vart ulovleg kolonisert.

Russland har eit anna syn på saka, og har sidan Sovjetunionen fall, rekna Baltikum som eit område som høyrer naturleg til i deira interessesfære. Eit ferskt døme på det er eit lovframlegg som skal handsamast i Statsdumaen i Moskva som mange tolkar som eit svar på vedtaket i EU-parlamentet frå 2. april i år om europeisk samvit og totalitarisme. Russland har ei rekkje gonger kome med skuldingar om revisjonisme og rehabilitering av fascisme og nazisme i ein del europeiske land, særleg i Baltikum, men òg i Polen og Ukraina. I mange høve har årsaka til irritasjonen eigentleg vore jamføring av dei kommunistiske regima med nazistiske og andre totalitære og valdelege regime, noko EU-vedtaket gjekk langt i å gjere til offisiell europeisk politikk. Det

uroande vidt formulerte russiske lovframlegget kriminaliserer medverking til rehabilitering av nazistar og kollaboratørane deira. Det mest provoserande for Estland og dei andre baltiske landa er jurisdiksjonen, som er alle etterfølgjarstatar etter Sovjetunionen – eksplisitt medrekna dei baltiske landa – men altså ikkje andre land. Dette kan lesast som at den estiske staten er fødd 20. august 1991, ikkje 24. februar 1918, og at Russland har særlege rettar i landet.

Kommunisme versus nazisme

Lovframlegget er bore fram av eit grunnsyn mange russisktalande i Estland deler, nemleg at det er blasfemi å samanlikne Sovjetunionen og Nazi-Tyskland, fordi Sovjet ofra så mykje for å knuse nazismen. Her finn vi bakgrunnen for striden om flyttinga av Bronsesoldaten i Tallinn i 2007. Det handlar om at det for russarane er ein heilag verdi å kunne definere sine (for)fedrar som heldar og frigjerarar som sigra over den umenneskelege fascismen, medan den estiske vonde erfaringa er at dei same “frigjerarane” var okkupantar og seinare kolonistar i teneste for ei anna totalitær og like umenneskeleg okkupasjonsmakt.

Den sovjetisk okkupasjonen påførde Estland enorme lidningar. Fleire titusen vart deporterte, hundre tusen utsette for stalinistisk terror. Ein ting er at Russland hevdar at landa gjekk frivillig inn i unionen, og når Estland konfronterer Russland med terroren, vil ein vanleg respons vere at det var vanskelege tider, at dei som hadde ansvaret, ikkje er identiske med den russiske staten i dag, og at det russiske folket fekk lide minst like mykje under dei destruktive sidene ved systemet. Alt dette er i og for

seg sant, men samstundes i direkte strid med den dyrkinga av sigeren som moderne russisk nasjonsbygging legg så stor vekt på. Når ingen lenger har noko medansvar for ugjerningane, korleis kan Russland samstundes arve æra for å ha knust nazismen?

Grensestrid

Spørsmålet om kor gammal Republikken Estland er, ligg òg under overflata i det uløyste spørsmålet om grenseavtale. Den estisk-russiske grenselinja er i praksis ESSR-grensa som okkupasjonsmakta fastsette. Dette gjer Estland fem prosent mindre

enn det var i mellomkrigstida, men Estland er villig til å akseptere dette tapet, og difor kom dei to landa så langt at ein grenseavtale vart underteikna. Før ratifisering av den underteikna avtaleteksten i parlamentet la Estland til ei historisk innleiing som nemnde Tartu-freden frå 1920. Dette fekk den store grannen i aust til å trekkje tilbake sine underskrifter. Dette er bakgrunnen for at austgrensa for EU og NATO framleis er ei mellombels kontrollinje.

For Russland er det mykje som står på spel. Ei anerkjenning av at Estland i heile sovjettida var ulovleg okkupert, opnar i

*Sovjets utanriksminister, Vjatsjeslav Molotov, hadde Josef Stalin i ryggen og Vladimir Lenin på veggen då han underteikna pakta med Adolf Hitler i Moskva 23. august 1939.
(foto: Wikipedia)*

prinsippet både for territorielle og økonomiske krav, og sjølv om Estland truleg vil avstå frå slike, er perspektivet skummelt nok. Like skremmande er det at ei anerkjenning av den vonde sanninga om okkupasjonen ville gjere det langt vanskelegare å byggje den nye nasjonale identiteten på krigsromantikk og dyrking av heltestatusen frå krigen.

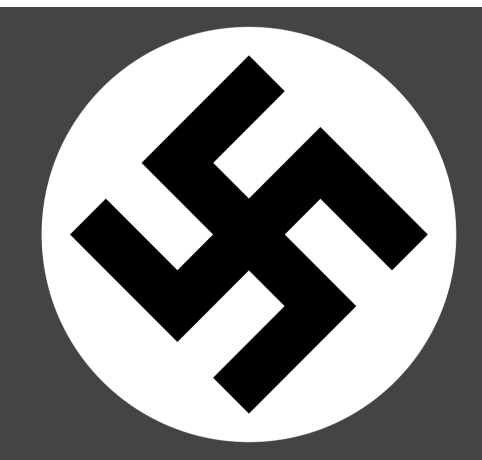
Objektivt sett måtte det nye sjølvstendige Estland bli ein hybrid, kjenneteikna både av å vere ei gjenoppretting av den gamle staten og av å måtte hanskast med arven frå sovjettida. Men kontinuiteten kan ikkje kastast på båten som prinsipp for sjølvstende. Det ville vere å snu situasjonen på hovudet, og landet ville sitje att med potensielt medansvar for sovjetisk statsgjeld og ikkje minst vidareføring av ei privilegert stilling for dei gamle undertrykkjarane. I ytste konsekvens ville det vere ei anerkjenning av at det er greitt å kolonisere ulovleg okkuperte statar, så lenge ein held stillinga lenge nok til å ha “hevd” på det oppnådde.

“Omvendt apartheid”

I det siste har fleire polemiske røyster, òg i Noreg, kalla krava til naturalisering av Sovjet-innvandrarane for “apartheid”. Bakgrunnen er at vel ein tredjedel av dei

russiskspråklege framleis står utan statsborgarskap. Det er utan tvil vanskeleg for russarar i det gjenoppretta Estland å finne sin identitet, men skal ein først jamføre med sørafrikanske tilhøve, er det meir nærliggjande å sjå nykomarane frå sovjettida som dei kvite, tidlegare privilegerte. Estarane måtte bite det i seg. Mange av dei russisktalande veit difor den dag i dag ikkje korleis det estiske folket eigentleg opplevde okkupasjonsåra og kor privilegerte dei sjølv var. Dei trudde at alt var i orden, og dei greier ikkje å tolke det som kjem fram som anna enn aggressiv estisk sjåvinisme. Ved å manipulere denne tilstanden av sjokk og forvirring med ein massiv kampanje som konstruerer ei stor forteljing om russiske frigjerarar og “baltisk fascisme”, gjer Kreml situasjonen langt vanskelegare.

Når begge partar meiner at den andre har mest å be om forlating for, finst det ingen enkle utveggar. Begge partar har eit ansvar. For Estland er det likevel utelukka å la den tidlegare okkupasjonsmakta definere korleis dei skal oppleve si eiga historie. Arvtakaren til ei totalitær supermakt har eit særleg ansvar for å ta på alvor dei såra forgjengaren har påført nabolanda. Difor sit òg Russland med nøklane til forsoning mellom folkegruppene i Estland.

Hammar og sigd gjekk i forbund med hakekrossen.

(Wikipedia)

Småstatene ble brikker i stormaktenes krigsspill

Oppstillingen nedenfor tar bare med noen av hendelsene i perioden 1938–40. Den viser bl.a. at Hitler i 1938 allerede var i gang med å underlegge seg deler av Europa. Når vi nå vet hvordan det utviklet seg videre, kan vi saktens undres over at det øvrige Europa lot det skje.

Uten i det hele tatt å spørre den det gikk ut over, avtalte Frankrike, Italia, Storbritannia og Tyskland – representert ved Daladier, Mussolini, Chamberlain og Hitler – at de sudettske områdene på tsjekkisk side skulle innlemmes i den tyske staten. Dokumentet er kjent som Münchenavtalen, inngått 30. september 1938. Chamberlains holdning var svært avgjørende, og han ble

hyllet som en fredens redningsmann da han vendte hjem. “Fred i vår tid!” var slagordet som mange trodde på. Andre kalte det for “sviket i München”, og det ble klart at mens noen får fredsprisen, er det andre som betaler den – i dette tilfellet Tsjekkoslovakia, som ble ofret.

Men dette var bare begynnelsen. Det virkelige startsignalet for verdenskrigen var avtalen mellom Hitler og Stalin 23. august 1939 om deling av Europa. I full fordragelighet kunne de to stormaktene deretter jafse i seg naboenes landområder. Hitler–Stalin-pakten forseglet blant annet Estlands skjebne for mer enn et halvt århundre framover.

- 12. mars 1938: Anschluss, eller tilslutning, tyske tropper okkuperte Østerrike.
- 1. oktober 1938: Tsjekkoslovakia blir tvunget til å overlate de sudettske områdene til Tyskland.
- 15. mars 1939: Tyskland okkuperte uten større motstand hele Tsjekkoslovakia, marionettstaten Slovakia ble dannet, Ungarn overtok Karpato-Ukraina.
- 23. mars 1939: Litauen måtte gi etter for et ultimatum, og Tyskland annekterte Klaipeda.
- 7. april 1939: Italia gikk til krig mot Albania, som raskt ble erobret.
- 1. september 1939: Tyskland angrep Polen, 17. september sluttet Sovjetunionen seg til krigen, og 1. oktober var hele Polen erobret.
- 30. november 1939: Sovjetunionen angrep Finland – den såkalte Vinterkrigen. På grunn av sterk finsk motstand ble fred inngått 13. mars 1940 med visse avståelser til angriperen.
- 9. april 1940: Tyskland okkuperte Danmark uten motstand, erobringen av Norge varte til 10. juni.
- 10. mai 1940: Tyske tropper rykket inn i Belgia, Holland, Luxemburg og Frankrike. Paris inngikk våpenhvile 22. juni 1940.
- 15. juni 1940: Sovjetunionen okkuperte uten alvorlig motstand Litauen, og 17. juni også Estland og Latvia.
- 28. juni 1940: Sovjetunionen okkuperte med hjelp av Hitler de rumenske områdene Bessarabia og Nord-Bukovina.
- 7. september 1940: Tyskland tvang Romania til å overlate Dobrudsja til Bulgaria.
- 28. oktober 1940: Italia angrep Hellas, men møtte sterk motstand, og okkupasjonen ble fullført av Tyskland 30. april 1941.

Filmvisningen 15. juni

I juni i fjor viste vi dokumentarfilmen *Fortrengte minner* laget av Imbi Paju. Arrangementet var så vellykket at vi fulgt opp med en ny film 15. juni i år. Denne gangen hadde vi valgt *Eestlased Kremlis*, dvs. Esterne i Kreml. Og som vi skjønnte av den engelske tittelen – *The Collapse of the Soviet Union* – handlet den om Sovjetunionens sammenbrudd. Toomas Lepp og Juhan Aare hadde stått for filmregien, produksjonen var fra 2006.

Før filmen ble satt i gang, holdt Ilze Gehe en innledning om den historiske bakgrunnen for det vi skulle se. Som skolert historiker og latvier har hun gode forutsetninger for å trekke opp linjer og vise sammenhenger så horisonten blir utvidet til å omfatte hele Baltikum og enda mer.

I filmen var det blant annet benyttet et unikt materiale som var tatt opp bak kulisene i selveste Kreml der en del framstående personer fra estisk samfunnsliv, som Arnold Rüütel, Marju Lauristin, Edgar Savisaar, Endel Lippmaa, Juhan Aare og andre, diskuterte med Mikhail Gorbatsjov og forsøkte å få ham til å gi de baltiske landene friere tøyler.

Fra den internasjonale arena kunne pub-

likum gjenkjenne en rekke andre aktører som var viktige i forbindelse med de politiske omveltningene i Europa for rundt regnet 20 år siden – slike som Russlands senere president Boris Jeltsin, Polens president Lech Wałęsa, og pave Johannes Paulus 2.

Takket være tekniske problemer på siste del av filmvisningen ble det litt mer kontakt tilskuerne imellom. Vi takker den unge mannen som fikk startet filmen igjen.

I tilknytning til filmvisningen mintes vi likesom i fjor årsdagen for de første store deportasjonene fra Baltikum som fant sted 14. juni 1941. Da ble 43 000 baltiere stuet i godsvogner og sendt til forskjellige deler av Sovjetunionen. I mars 1949 led dobbelt så mange baltiere samme skjebne, og ettersom det var 60 år siden dette, hadde vi en spesiell grunn til å minnes disse også.

Arrangementet var et samarbeid mellom venner av Estland, Latvia og Litauen. Ca. 40 personer møtte, og vi berømmer styret i Kulturlaget Norge-Latvia som møtte fulltallig. De hadde lagt styremøtet sitt til lokalitetene i Dronningens gate før filmen. Samarbeidet med Norsk-estisk forening ble berømmet av deres leder Stein Håland, og NEF takket hjertelig tilbake. (juli 2009 e-j)

Et utsnitt av deltakerskaren på filmvisningen i Dronningensgate 15. juni 2009. (foto: e-j)

Sensasjonelt EU-val og tilstundande lokalval

Indrek Tarand, manen bak "Tarand-fenomenet". (foto: tf)

Etter lange okkupasjonsår der det ofte var berre ein kandidat å røysta på og resultatet gitt i førevegen, vart det spennande med gjenoppretta sjølvstende og frie val i Estland. Og ikkje måte på val! I prinsippet har landet no fire ulike val: lokalval, parlamentsval, EU-val og presidentval. Somme av dei kunne sikkert vore slått saman, for no trøytnar røystarane. Det er liksom aldri fred å få, støtt er det valkamp, valdebattar, valreklame, val, val val. Valdeltakinga har kome langt ned frå 99 % under sovjet-regimet.

Og slik det etter kvart har utvikla seg, er det vanskeleg å skilja dei ulike vala frå kvarandre. Jamvel eit EU-val verkar som det skulle vera eit lokalt oppgjer i Tallinn. Og uansett kva val som står på programmet, kan ein få inntrykk av at røystene gjeld tillit eller mistillit til regjeringa.

Først av dei to vala i 2009 var EU-valet søndag 7. juni. Leiaren for Senterpartiet, Edgar Savisaar, ville ha det òg til å gjelda akseptering eller forkasting av statsminister Andrus Ansip frå Reformpartiet. Men valet utvikla seg til ein protest ingen har sett

maken til. Medan partipolitikarane sloss så fillene fauk, tok den partiavhengige Indrek Tarand lettvtint fjerdeparten av alle røystene, det var jamt spel med Senterpartiet som hadde satsa millionvis av kroner og berga 2 mandat – Siri Oviir og Vilja Savisaar. Dei tre siste mandatane gjekk til Reformpartiet – Kristiina Ojuland, IRL – Tunne Kelam, og Sosialdemokratane – Ivari Padar. Valprosenten på 43,2 var god samanlikna med gjennomsnittet i EU-landa.

Estiske lokalval blir

haldne søndag 18. oktober. Det skal veljast representantar til 226 lokale styre i byar og landskommunar. I byane stiller stort sett alle dei største partia med lister. Elles varierer det mykje kor sterkt partia vil satsa rundt om i landet, for det kan vera hard konkurranse med lokale vallister som står utanfor rikspolitikken.

Edgar Savisaar arbeider igjen iherdig for å få lokalvalet til å gjelda regjeringa, og for å halda fram som konge i Tallinn med absolutt fleirtal i bystyret. Han satsar stort på den russisktalande delen av innbyggjarane, for ved lokalval er det ingen krav om statsborgarskap, så der er det fleire russiske røyster å fanga opp. Ei anna viktig gruppe er pensjonistane som det like eins er mange av. Savisaar brukar å løyva pengar til pensjonistane når valet nærmar seg. I haust har han funne på ein ny genial vri og deler ut vedskier og poteter til pensjonistane. Samtidig har dei andre partia som felles hovudmål å hindra at Senterpartiet igjen får fleirtal i Tallinn. At russarane er viktige, ser vi av at det er uvanleg mykje valreklame på russisk. (26.9.09 olm)

Estisk syttandemai på Sand

Madli Ohaka frå Tallinn arrangerte estisk nasjonaldag på Sand i år, der ho viste filmen om korleis Estland vann fridomen sin gjennom song og kultur, og ikkje vald. Ho hadde ei innleiing der ho fortalte om korleis ho sjølv hadde opplevd okkupasjonen og fridomen. Ho kjende vår norske historie og visste at me også hadde vore okkuperte av ei framand styresmakt. Nettopp derfor ville me kanskje forstå kva fridom betyr.

Då tenkte eg der eg sat, at nettopp dette er det 17. mai dreier seg om. Kvar morgon 17. mai vert flagget heist ved kommunehuset på Sand. Deretter går flaggborga, skulekorpset, speidarane og dei aller ivrigaste 17. mai-feirarane i tog langs Sandfjorden og inn til gamle Ryfylke folkehøgskule. Der vert det lagt ned krans på støtta til rektor Bernhard Haavardsholm, som døydd under andre verdskrigen. Her brukar me å ha ein morgontale, som trekker linene bakover til krigen, og minner oss om at fridom ikkje er sjølvsgd. Denne krigen blir for oss fjernare og fjernare.

Som medlem i talekomiteen for årets 17. mai-komité, tenkte eg at her har me ei ung kvinne som har levd 15 år av livet sitt under okkupasjon, og ho har kjent det på kropp og sjel. Ho snakkar godt norsk og er flink til å ordlegga seg. Komiteen syns det var ein god tanke. Då Madli vart spurd om å halda talen for dagen, sa ho: "Det jeg kan gjøre for Norge, gjør jeg med glede." Og slik vart det. Madli heldt ein flott og tankevekkande tale. (22.5.09 Grete Holmboe)

Madli Ohaka frå Tallinn heldt syttandemaitalen på Sand i Ryfylke. (foto: Heidi Hjorteland Wigestrang, Stavanger Aftenblad)

Estisk korbesøk i Løten 17. mai

Ved Rolv Olsen og Per Johan Krogstie

Løten hadde 17. mai besøk av tre kor fra Estland. Vel 50 sangere fra Tallinn ønsket å se hvordan nasjonaldagen feires i en norsk bygd. Gjestene satte sitt preg på flere av arrangementene på nasjonaldagen. Iført nasjonaldrakter åpnet de dagen ved å synge på festgudstjenesten i en fullsatt Løten kirke. Deretter gikk de under sitt nasjonalflagg i barnetoget fra kirken til parken ved kommunelokalet Tingberg i Løten sentrum der formannen i 17.-maikomiteen aller først hilste gjestekoret *God dag og velkommen til Løten!* på estisk.

Estland har en rik kulturtradisjon, og sang og musikk spilte en vesentlig rolle i frigjøringen fra Sovjet-veldet. Det snakkes gjerne om *den syngende revolusjonen*.

Korene i Løten hadde gått sammen om å legge til rette for besøket som var en god mulighet til å få noe ekstra ut av 17.-mai-feiringen i Løten. Vi fikk en påminnelse om

at frihet ikke er noen selvfølge. Samtidig var besøket både berikende for kommunens kulturliv og et bidrag til å fremme kjennskap og forståelse mellom mennesker fra ulike kulturer.

Bakgrunnen for besøket kan vi finne i Nordbygda Sangforenings sangertur til Estland for noen år siden. Der ble de godt tatt imot og trivdes. Noen sangere fra Løten og Tallinn har hatt jevnlig kontakt med hverandre, ikke minst de som fant et felles språk i esperanto. Beretninger om feiring av den norske nasjonaldagen vår slo an en streng og førte til et ønske hos esterne om å se feiringen med egne øyne.

Mandag 18. mai holdt korene konsert i Løten kirke. Under oppholdet i Løten bodde esterne i gjestegården Rosenlund Park. En spesiell takk til Gunnar Søberg, som var med på å gjøre besøket mulig ved å gi gjestene spesialrabatt. Likeledes takkes Flagstad AS for økonomisk støtte til turen.

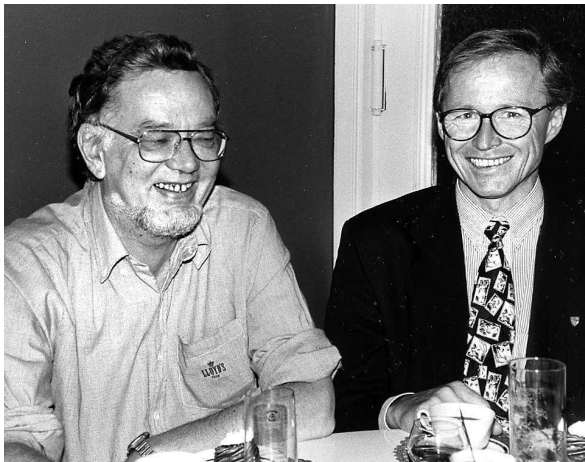

Koret innledet med "Vår Gud han er så fast en borg", avsunget på estisk.

Vennsksapsarbeidet med Baltikum har i sommer lidd store tap ved bortgangen til to viktige leiingar. Initiativtakaren til Estlandsforeningen i Rogaland, Willy Jensen, døydde 18. juni etter lang sjukdom. Vennen og kampfellen Egil Johan Ree har skrive minneord om han.

Kulturlaget Norge–Latvija mista 9. juli leiaren sin då Stein Håland uventa gjekk bort. I leiartida hans vart det utvikla eit godt samarbeid mellom den estiske og den latviske vennsksapsforeninga.

Estlandsaktivisten Willy Jensen er død

Willy Jensen t.v. saman med fylkesordførar Odd Arne Kvaløy under Rogalandsdagane i Tallinn 23.–26. september 1993.

(foto: tf)

Ein av dei ivrige forkjemparane for eit nært og godt forhold mellom Noreg og Estland, psykiateren Willy Jensen, Stavanger, døydde i sommar, nær 70 år gamal. Han var heile livet ein samfunnsengasjert mann som kjempa mot urett i verda, og som heldt det for viktig å byggja bruar mellom land og folk med ulikt politisk system.

Som nyutdanna lege arbeidde han i eit halvt år for Redd Barna i Algerie, seinare eit halvt år for Flykningehjelpen i Amman i Jordan. Han utdanna seg til psykiater og hadde lang tenestetid som fylkespsykiater i Rogaland. I seinare år etablerte han privat praksis i Stavanger, men måtte avslutta praksisen då han vart råka av sjukdom.

I Stavanger gjekk han inn i politikken og sat i mange år som representant for Arbeidarpartiet i Stavanger bystyre.

I 1989 tok Willy Jensen initiativ til å starta ei estlandsforeining i Rogaland. Stiftingsmøtet vart halde 27. desember det året. Bakgrunnen var den aukande interessa for dei baltiske landa etter at Sovjetunionen hadde slått inn på ein ny og opnare politikk. Entusiasten Willy Jensen var den sjølvsgdde leiaren for den nye Estlandsforeningen i Rogaland.

I åra framover arbeidde foreininga aktivt for å fremja utveksling av menneske og kultur mellom Rogaland og Estland, i første rekkje som medhjelpar i

prosjektet Nordpraktik (tidlegare Baltpraktik) som Nordisk Ministerråd stod for. Unge estarar – seinare òg nokre russarar – kom til Rogaland og fekk gjennom praksis på mange ulike arbeidsplassar rundt om i fylket kjennskap til norsk arbeidsliv og norske forhold generelt. Estlandsforeningen hjelpte til med å skaffa praksisplassar og husvære, og stod også for eit undervisnings- og fritidsprogram. Om lag 40 ungdomar fekk såleis eit møte med Noreg og nordmenn, og mange av dei gav etterpå uttrykk for at det hadde vore inspirerende og lærerikt å vera her.

Estlandsforeningen i Rogaland var også engasjert i ymse former for kulturutveks-

ling. Bl.a. vart det halde ei utstilling i Tallinn med bilete og skulpturar av dei to framståande stavangerkunstnarane Kjell Pahr Iversen og Roland Lengauer.

Willy Jensen var i alle dei år Estlandsforeningen eksisterte, ein aktiv inspirator og pådriver. Så vart han brått sjuk og måtte dei siste åra leva med eit plagsamt fysisk handikap. Men mentalt var han like engasjert og vaken som før, og til det siste var han ein inspirerende ven og samtalepartner.

Frå konsert i Niguliste kirik under Rogalandsdagane i Tallinn. Midt på benken Willy Jensen, ved sida av han sit Egil Johan Ree, og til høgre fylkeskultursjef Roald Håland. (foto: tf)

Latvia-aktivisten Stein Håland er død

Spydebergs avholdte ordfører gjennom nærmere 14 år, Stein Håland, døde plutselig 9. juli, bare 57 år gammel. Han var i aktivitet til det siste, og ble funnet død i traktoren sin på vei hjem om kvelden.

Med dette mistet Spydeberg sin mest markante politiker i nyere tid. Han hadde krefter og interesser langt utenfor gården og kommunen. Blant annet satt han i Senterpartiets sentralstyre.

Spydeberg opprettet kontakt med Straupe kommune i Latvia allerede i 1991, og Stein Håland kom inn i samarbeidet fra 1996 av, da han ble ordfører. Han ble gjerne omtalt som en ildsjel, og engasjementet for Latvia skulle vare så lenge han levde. I 2007 tok han imot vervet som leder for Kulturlaget Norge–Latvija. I den posisjonen styrte han foreningen med sikker hånd og inspirerte medarbeiderne til innsats.

Medlemmer i Norsk-estisk forening møtte Stein Håland flere ganger i forbindelse med foreningenes fellesarrangementer. Vårt siste minne om den dynamiske

Stein Håland. (foto: Senterpartiet)

personen er fra filmvisningen i Oslo 15. juni i år, der vi sammen mintes ofrene for Sovjets massedeportasjoner i Baltikum 1941 og 1949.

Norsk-baltisk vennskapsmiljø har lidd et stort tap med Stein Hålands bortgang. ■

Fiskeundersøkelser i Narvaelven

Tekst: Lasse Kalheim, foto: Piret Marvet

I forbindelse med EU-utvidelsen i 2004 ble en avtale undertegnet mellom EU og Norge, Island og Liechtenstein for opprettelsen av Norway og EEA Grants. I løpet av en femårsperiode har disse tre EØS-landene gjort 9 milliarder norske kroner tilgjengelig for prosjekter som reduserer sosiale og økonomiske forskjeller i Europa.

Tildelingen av 250 millioner norske kroner til Estland har dekket 31 individuelle prosjekter og tre fond: «Transfer of Knowledge Fund», «NGO Fund» og «Regional Development Fund». Beskyttelse av miljø og bærekraftig utvikling har vært et av tre viktige satsingsområder, og dette inkluderer prosjektet for elveforvaltning i Ida-Virumaa.

Rundt 50 fiskere som bor langs Narvaelven i Ida-Virumaa lever av å fange elvenøyer, også kjent som lampretter og niålinger. Det finnes ikke så mye kunnskap

om denne arten som danner livsgrunnlaget for fiskerne i området, noe dette EØS-støttede prosjektet, som er et samarbeid mellom estiske State Nature Conservation Centre og Norsk institutt for naturforskning (NINA), tar sikte på å endre.

Narvaelven, som dekker en flate på 95 000 kvadratkilometer, er en av de baltiske elvene med størst fiskefangst. Dessverre ble deler av elven lagt tørr da Sovjetunionen i 1956 bestemte seg for å omlade elven og bygge en demning for å utvinne vannkraft – et område kjent som Narva River Canyon – noe som førte til at både laks og ørret har forsvunnet.

Finn Økland fra NINA, en ledende ekspert på akustisk telemetri, har i begynnelsen av september under ledelse av iktyologen Meelis Tambets fra Universitetet i Tartu merket elvenøyer for å kartlegge hvordan denne arten beveger seg i elven. Dette er to engasjerte mennesker som lærer

Finn Økland fra NINA. med en nøye på operasjonsbordet.

mye av hverandre: Meelis lærer om akustisk telemetri og Finn lærer mye om fisk og kultur i området.

Merkingen av elvenøyøyer ble demonstrert for naturvernsansvarlige på et regionalt og nasjonalt nivå, Piret Marvet og undertegnede fra den norske ambassaden i Tallinn, og en ikke ubetydelig samling pressefolk. Stort fremmøte kombinert med regn resulterte i at demonstrasjonen ble noe intim i en liten bu med mange blide og våte mennesker som hadde god tilgang på kaffe med mer.

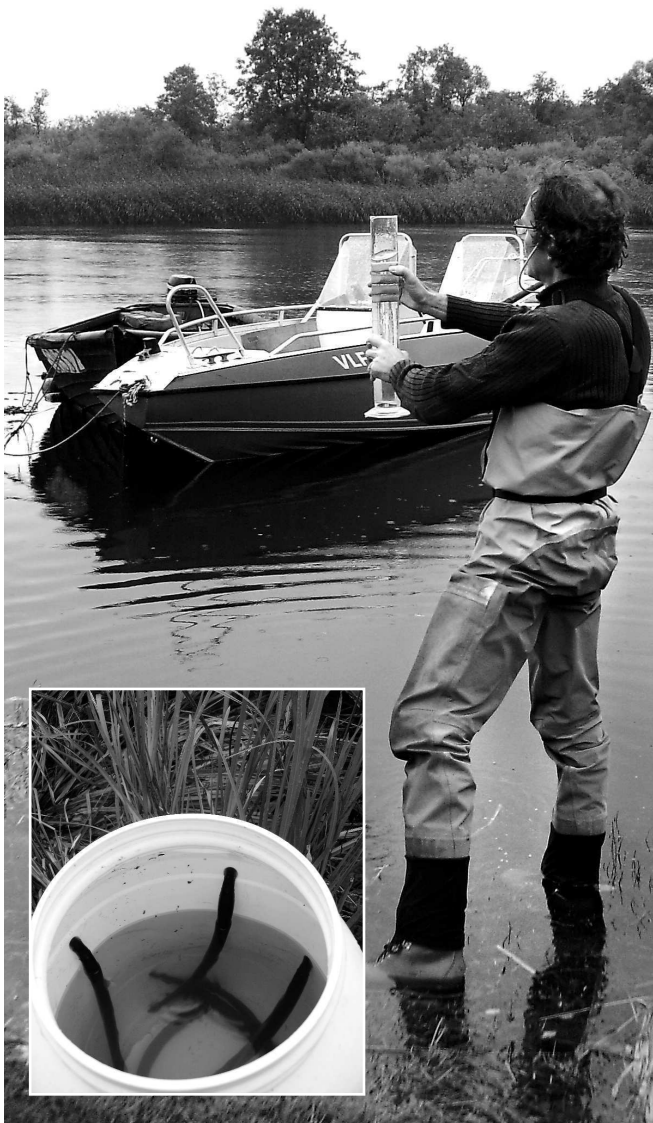
Det kirurgiske inngrepet, komplett med anestesi og sutur, som ble gjort for å merke elvenøyøyen, ble møtt med fasinasjon. Bortsett fra fiskeoperasjonen var det stor interesse for teknologien som ligger bak, og prisen – alt utstyret som blir brukt i prosjektet forblir estisk eiendom og kan brukes i senere prosjekter.

Merkingen av elvenøyøyer er bare et av flere tiltak for å få innsikt i området. Det skal blant annet lages en «management plan» for Narvaelven, Avijõgi, Pada jõgi, Tagajõgi og Pühajõgi. Grunnleggende studier skal gjøres for å se på muligheten av å gjeninnføre vann i Narva River Canyon og redusere bestanden av *percocottus glenii* – en liten piggfinnefisk som gjør skade på andre fiskebestander.

Alle funnene i prosjektet publiseres i bøker på estisk, engelsk og russisk for

fiskere, forskere og andre interesserte. Prosjektet er et ledd i å øke forståelsen av økosystemene i Ida-Virumaa.

(Skribenten er praktikant ved Norges ambassade i Tallinn. Det forklarer de sterke innslagene av engelsk i teksten.)

Eidapere päevad – byfest i Estland

Text och foto: Heidi Granqvist – sommarboende i Eidapere

Besök på lokala företag, utflykt till natursevärdheter, utställningar med lokalt hantverk och jakttroféer, diskussionscirkel med kommunalrådet, konserter, dans, nattbio ... plock ur programmet under bydagen i Eidapere som gick av stapeln den 15 augusti.

Bydagar – *külapäevad* – arrangeras på sommaren runt om i Estland. Det är en tradition som uppstod i början av 1990-talet; överlag aktiverades föreningslivet i Estland i och med att landet åter blev självständigt 1991. Tanken bakom bydagarna är givetvis att samla och skapa gemenskap bland de nuvarande invånarna, men också att ge utflyttade bybor en möjlighet att besöka sin tidigare hemort.

Eidapere-dagarna – som arrangeras vart fjärde år – organiserades i år för femte gången och programmet var digert och varierat. Registreringen inleddes klockan 10 vid kulturcentret och därifrån kunde man bege sig på exkursion till det lokala jordbruksföretaget, den gamla herrgården som numera är elevhem eller ut på den stora myren som breder ut sig nära byn. På biblioteket som ligger i samma byggnad som kulturcentret bjöds det på olika teblandningar av lokala vilda och odlade växter.

Byns sånggrupp stod för välkomstkonsert i kulturhuset och därpå var det dags för diskussionscirkel med kommunalrådet i Kehtna kommun, Kalle Toomet, som bor i Eidapere. Temat var naturligtvis byns utveckling och hur man kan hindra utflyttning och garantera att basservicen i form av skola och butik bevaras. Kommunalrådet föreslog satsningar på natur och historia, det vill säga det unika som de stora myrmarkerna har att bjuda besökare, och glasbruket som fanns i byn mellan åren 1853 och 1931, då det gick i konkurs. Själva bruket revs 1935, men det finns ett flertal byggnader kvar i byn från brukets tid, bland

Helgi Randla, en av eldsjälarna..

annat arbetarbostäder och en smedja. Hur sådan verksamhet kan förverkligas är en annan femma; publiken diskuterade projekt, men någon konstaterade att projekt alltid är tidsbundna och vad händer när projektet och med det pengarna tar slut?

Efter denna lite mer allvarsamma del av programmet fanns tid för tillresta att hälsa på släktingar, vänner och bekanta innan det var dags att samlas för paraden till byns festplats. Tyvärr visade vädret sin makt just då i form av en hagelskur, så paraden inställdes. I övrigt firades Eidapere-dagen i strålände solsken. Första programnummer på festplatsen var konsert med folkmusikstjärnan Kihnu Virve och hennes familjeorkester. Över 80-åriga Virve Köster kommer från ön Kihnu (Kynö) och har gjort

succé i såväl Estland som utomlands med sina egna sånger.

Dagen fortsatte med lekar och tävlingar för vuxna och barn tills det klockan 20 var dags för konsert och dans med Voldemar Kuslap, en nestor inom estnisk underhållningsmusik och opera. Han går hem hos såväl 60- som 16-åringar och dansbanan fylldes snabbt. Mörkret sänkte sig snart och nattbion med Peeter Simms film "Georg" om Estlands kända baryton Georg Ots kunde starta. Kvällen avslutades med dans till sång av Ardo Juhkov, bördig från Eidapere.

Några dagar efter festen träffar jag Helgi Randla, en av eldsjälarna bakom bydagen, för att få veta lite mer om Eidapere-dagarnas historia och saldot från årets evenemang. Helgi Randla är chef för byns kulturcentrum, som det officiellt

Fakta om Eidapere:

- Ligger i Kehtna kommun i Raplamaa län. Ca 100 km från Tallinn, ca 60 km från Pärnu.
- Järnvägen Tallinn-Pärnu passerar genom byn, vilket gör den lätt tillgänglig också för icke-bilburna besökare.
- Nämnades första gången i skrift 1530.
- Ett glasbruk fanns i byn 1853–1931.
- 670 fast bosatta.
- Grundskola, daghem, bibliotek, kulturhus.
- En butik.
- Företag: bl.a. lantbruksföretag med ca 800 nötkreatur, fårfarm med stickeri.

heter, fast hon själv föredrar att kalla det *rahvamaja*, folkets hus. Hon är en av dem som 1993 tog initiativ till bydagarna i Eidapere, tillsammans med Mati Michelis, en annan av byns centrala gestalter. Det

finns ingen fast arrangörskommitté för bydagen, utan några aktiva personer, bland andra Mati, Helgi och bibliotekarien Anne Idvand, börjar planeringen och engagerar olika bybor i arrangemangen. Programmet är alltid resultatet av många människors gemensamma insatser.

Helgi berättar att det första evenemanget pågick i tre dagar med ett verkligt ambitiöst upplägg. Då var mål-

Virve Köster från Kihnu med sin familjeorkester.

gruppen klart tidigare bybor som ville återse sin hembygd, och man hade arrangerat med inkvartering och mat för dem i gårdarna. Under årens lopp har festdagarna minskat till två och årets bydag med egentligt program under bara en dag visade sig vara alldeles tillräckligt. Besökarna från annat håll minskar varje år, kanske för att folk åldras och för att de flesta redan har besökt sin tidigare hemby flera gånger.

Ibland har bydagarna fokuserat på ett visst tema; ett år hade man utlyst tävling om byns vackraste trädgård, ett annat var herrgården i centrum och största delen av programmet arrangerades i och kring byggnaden, som alltså i dag är elevhem för skolbarn som av en eller annan anledning inte kan bo hemma. Olika utställningar har alltid stått på programmet. I år var det jakttroféer – allt från björn till hare – i herrgården och i kulturcentret visades den lokala fårfarmen och stickeriets produkter samt alster från byns konst- och hantverksklubbar.

Antalet besökare på årets Eidapere-dag uppgick till totalt cirka 200. Det var lite glest i leden och Helgi Randla tror att

En del av kören i Eidapere.

regnskuren mitt på dagen gjorde sitt för att skrämma bort folk. Och visst spelar de ekonomiskt tuffa tiderna också en roll. Deltagaravgiften på 100 estniska kronor är inte hög, men ska man dessutom betala för resan till Eidapere kan det helt enkelt bli för dyrt. Dessutom deltog inte alla i allt program, utan man plockade det som intresser-

Skolan, biblioteket, kulturcentret och daghemmet finns alla i samma byggnad..

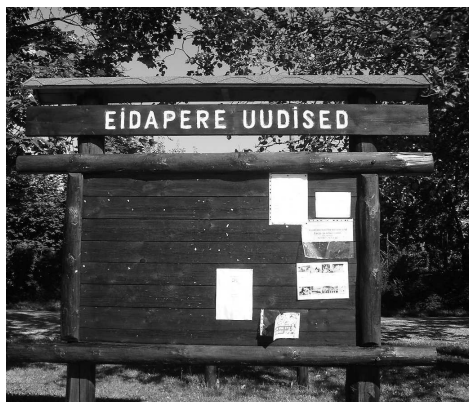
ade mest, så det var en ganske stor omsättning bland publikken under dagens lopp.

Helgi Randla har også besøkt bydagar på andre orter og kan oppriktigt säga att programmet i Eidapere står sig väl i en jämförelse. Det är alltid mångsidigt och målet är att erbjuda något för alla. Denna ambition kan givetvis också leda till en viss fragmentering; Helgi medger att årets program med till exempel filmvisning mellan de två danskonserterna kanske blev lite splittrat.

Bydagen finansieras dels med deltagaravgifterna, dels med bidrag från kommunen. Helgi berömmar Kehtna kommun som en mycket bra samarbetspartner som är positivt inställd till kultur och olika evenemang.

Framtidsplaner? Bydagar kommer det absolut att arrangeras i Eidapere också framöver – nästa om fyra år – men då är det

andra än Helgi Randla som får hålla i trådarna, för vid det laget är hon glad pensionär.

Eidapere-nytt. Vanligen sker det inte så mycket på sommarn i en estnisk by.

Tunnel Helsingfors – Tallinn

Fråstanden mellom hovudstadene Helsingfors og Tallinn er ca. 82 km. Med helikopter kan du gjera reisa på 18 minutt. Den raskaste snøggåten legg kilometrane bak seg på 90 minutt. Den tek berre passasjerar. Dei raskaste bilferjene treng 100–120 minutt. Folk med betre tid kan ta ei av dei store ferjene som gjer overfarten på 3–3,5 timar. Dersom sjølve båtreisa varer lenge, blir det stuttare tid i land på den andre sida. Om sommaren er det om lag 15 båtagangar per dag frå kvar side av Finskebukta.

Med aukande samkvem mellom Estland og Finland og hovudsakleg mellom hovudstadene, er den tanken fleire gonger sett fram at det trengst ein tunnel på eller under sjøbotnen. Den skulle fremst reserverast for togtrafikk, både gods og passasjerar.

Eit nytt argument for tunnel har i det siste vore miljøvernet. Det er mange problem forbunde med den tette skipstrafikken. Farten forstyrrer alt liv på sjøbotnen. Og stadig er det utslepp av både olje og anna.

Ein tunnel som skulle vera ferdig kring 2030–50 er kostnadsrekna til 2,3–2,7 milliardar euro. For at tunnelen skulle svara seg, trengst det bl.a. ei tredobling av varehandelen mellom Finland og Mellom-Europa. Auken var 10 % årleg før nedgangstidene sette inn for nokre månader sidan.

Helsingfors og Tallinn søkte i 2008 EU om 800 000 euro til planlegginga av jernvegstrafikken mellom dei to byane. I utgangspunktet kunne sambandet vera anten tunnel eller togferje. I januar kom det eit tilbakeslag då søknade om EU-midlar vart avslått. I Finland vart det spekulert om årsaka låg i estisk innanrikspolitik, nærmare bestemt i det dårlege samarbeidsklimaet mellom regjeringa og den Senterpartistyrde hovudstaden. Ordføraren i Helsingfors, Jussi Pajunen, meiner at sambandet trass alt kan bli ein realitet – truleg først som togferje, og seinare som tunnel.

(HeSa 23.5.08, 13. og 20.1.09 olm)

Eit nytt samarbeidsprosjekt skal gjere det lettare for estarar, latviarar og litauar å lære seg norsk og dansk. Det første prosjektmøtet var 22.–25. september 2009 på Rangøya i Averøy.

Baltisk-nordisk prosjekt: «E-nordisk» for baltarar

I dei tre baltiske republikkane har det lenge vore stor interesse for å lære norsk og andre skandinaviske språk. Det finst ei rad gode lærebøker, nettstader og andre læremiddel for utlendingar som vil lære seg til dømes norsk, men problemet med svært mykje av det som finst, er at estarar, latviarar og litauarar ikkje kjenner seg att i det. Målgruppa for mykje av det eksisterande materialet er anten svært vidt definert, eller tilrettelagt for innvandrarar og asylsøkjjarar frå fjernare land. Dette gjer at baltarar ikkje kjenner seg att i materialet, og kanskje til og med opplever det som irrelevant eller banalt.

Samstundes er det stor interesse for å lære nordiske språk via Internett, anten sjølvstendig eller med støtte frå ein lærarar, og mange har spurt etter tilpassa hjelpemiddel.

For å finna betre løysingar på problema tok Senter for nordistikk ved Det latviske

kulturakademiet i 2007 initiativ til eit forprosjekt med støtte frå Nordisk ministerråds rammeprogram Nordplus. Målet med dette var å skape eit kompetansenettverk.

Dette forprosjektet har no ført til eit nytt hovudprosjekt, der Estnorlink OÜ i Estland har fått ei koordinerande rolle. Dei andre partnarane er Nordistika i Latvia, Vytautas Magnus-universitetet i Kaunas, Litauen, Universitetet i Bergen, Universitetet i Århus og Universitetet på Island.

Det første prosjektmøtet i september la føringane for prosjektarbeidet, som skal bruke eksisterande fri programvare for e-læring og utvikle innhald som er spennande og relevant for språkinteresserte i dei baltiske landa. Prosjektet har eit budsjett på 84 000 euro over 2 år, og hovudmålet er å få til eit fungerande system som seinare både kan brukast fritt og vidareutviklast. (ør)

Til stades på prosjektmøtet var (f.v.) Janis Ostašs (Latvia), Ugnius Mikučionis (Litauen), Inga Mölder og Imbi Mölder Rangøy (Estland), Michael Dal (Island), Atle Kristiansen (Bergen), Karen Bjerg Petersen (Danmark), Snorre Karkkonen Svensson (Norge og Latvia) og Øyvind Rangøy (Norge og Estland). (foto: Marit Rangøy)

Fergeruten til Estland
Avreise hver dag i begge retninger

Stockholm – Tallinn 17.45 – 10.00

Tallinn – Stockholm 18.00 – 10.00

Vi er også behjelpelige med
hotellovernattinger, studieturer,
skolereiser, gruppereiser, osv.

c/o Viking Reiser AS

Grensen 9A, 0159 Oslo
tlf. 23 00 34 80, faks 22 42 03 93.

Det er strenge kvalitetskrav for å delta på den store sang- og dansefestivalen i Tallinn. Tre norske musikkorps deltok i sommer, de kom fra Kongsberg, Randaberg og Stavanger. Fløytesten Ingunn Førre, formann i Jernbanens Musikkorps, Stavanger, forteller hvordan korpset kvalifiserte seg og gjennomførte turen. Ragnvald Bjelland fotograferte.

Norsk orkester på festival i Tallinn

Jernbanens Musikkorps Stavanger er et janitsjarkorps stiftet i 1953. Opprinnelig var det et velferdstilbud til ansatte i NSB. Korpset har i dag 40 aktive musikanter i alderen 17 til 69 år, men ingen av disse jobber i jernbanen. Dirigent er **Nils Magnem**.

Like etter frigjøringen i 1991 var Stavanger Symfoniorkester på turne i Estland. En av orkestermusikerne – **Ivar Atle Fjordheim** – knyttet ekstra sterke bånd til lokale musikere. Han ble privat pådriver i arbeidet med å starte et skolekorps i Nissi kommune ca. 8 mil sør for Tallinn. Dette ble gjort ved hjelp av innsamlede instrumenter fra Norge. Fjordheim er også vikardirigent i Jernbanens Musikkorps Stavanger og tipset oss om Tallinn-festivalen ved å stille på en av øvelsene våre og vise bilder på storskjerm fra egen deltakelse på tidligere festivaler.

Dette var i 2006, og et påfølgende medlemsmøte vedtok omtrent enstemmig at vi skulle delta på sang- og musikkfestivalen i 2007. Etter nøye forberedelser dro vi rundt månedsskiftet juni/juli i 2007 til Tallinn med i alt 58 personer, hvorav 46 musikanter.

Dette var så vellykket at vi ville gjenta suksessen i 2009, og forberedelsene startet i god tid. Korpset har et utvalg på tre personer som utgjør turkomiteen: **Asgaut Næss, Helge**

Skjelbreid og Ivar Gundegjerde. Allerede høsten 2007 begynte de arbeidet med å sikre et tilstrekkelig antall værelser på det samme hotellet som vi bodde på under festivalen i 2007, Scandic Palace Hotel ved inngangsporten til den flotte Gamlebyen.

En av de eldste musikantene i Nissi-korpset, **Mari-Liis Simovart**, hadde vært guide for oss under turen i 2007. Da hun og Nissi-korpset deltok på en korpsfestival i Stavanger sommeren 2008, ble hun spurt om å hjelpe oss denne gangen også, og sa ja til det.

Turkomiteen hadde møte med henne i Tallinn i november i fjor og avgjorde hvilke oppgaver hun skulle løse for oss, og hva turkomiteen skulle gjøre selv. På dette tidspunkt startet detaljplanleggingen. Mari-Liis hjalp oss blant annet med å bestille all buss-transport og booke tid for konsert og ordne vakter på Rådhusplassen. Selv tok turkomiteen seg av bestilling av bord på restauran-

Fra parden i Tallinns gater.

ter i god tid, og hvilke menyer som skulle serveres. Det var også jevnlig kontakt med arrangørene, så det ble mange e-poster fram og tilbake i planleggingsperioden.

Turen med all logistikk var planlagt til minste detalj da vi endelig kunne gå om bord i flyet for avreise.

For å få lov til å delta på festivalen måtte vi vise at vi var flinke nok. Vi fikk tilsendt noter og gjorde et opptak som vi sendte tilbake for vurdering.

Dette var et av fem fellesnummer som ble framført på scenen av ca. 1 700 musikanter. Det var også andre korps fra Norge, både fra Kongsberg og Randaberg.

Vi var en gjeng på 38 forventningsfulle nordmenn som dro fra Stavanger grytidlig torsdag 2. juli. Vi ble innlosjert på Scandic Palace Hotel som ligger like ved Gamlebyen. Torsdagen brukte vi til å gjøre oss kjent i byen, det er mye å se.

Fredag formiddag hadde vi en konsert på Raekoja Plats (Rådhusplassen) i Gamlebyen. Her deltok også Nissi-korpset og Randaberg Musikkorps. Om ettermiddagen fredag dro vi til den store scenen på festivalplassen for å øve på fellesnummerne sammen med alle de andre musikantene.

Lørdag var det en parade fra sentrum og ut til festivalplassen. Paraden var en opplevelse, og fullt på høyde med en 17. mai her hjemme. Det var tett med folk hele den 6 km lange ruten, og de vinket og kom med tilrop. Vi var på forhånd blitt tipset om at Fairytale, Aleksander Rybaks vinnermelodi i Melodi Grand Prix, var veldig populær i Estland. Den ble derfor spilt gjentatte ganger under paraden, til stor glede for publikum som både sang og danset. Vi gikk

Ilden er tent i tårnet og festivalrn kan begynne.

sammen med Viljandi Maakond (Viljandi Fylke), og sangkoret som gikk like bak oss hadde øvd inn den engelske teksten til Fairytale. Dermed sang de mens vi spilte.

Da innmarsjen var ferdig, ble scenen fylt av ca. 24 500 sangere. De sang nasjonalsangen sammen med hele publikumet, og det var en sterk opplevelse. Vi merket at dette er et folk som fortsatt er preget av landets historie.

Søndag framførte vi fellesnumrene på den offisielle festivalkonserten, med mellom 200 000 og 250 000 tilskuere til stede.

Selv med så mange mennesker var det aldri noe trengsel. Vi fikk kjøpt mat og drikke uten å måtte stå i lange køer, og folk var både blide og høflige. Som vanlig på slike store festivaler ble det lange perioder med venting før det ble vår tur til å entre scenen. Sangere og musikere holdt da til under selve scenen. Her var det kafeteria og toaletter, så det gikk veldig fint. All ære til arrangørene, det oppsto en del små forsinkelser, men det aller meste forløp smertefritt.

Mandag 6. juli var det klart for hjemreise. Vi var fulle av inntrykk og dro fra Tallinn med et håp om å få kunne være med en annen gang også. (aug. 2009)

Norske ungdommer på Estlands-tur

Tekst: Hege B. Grundekjøn,

foto: Øyvind Rangøy

12. august i år dro ti Røa- og Sørkedalen-konfirmanter, tre gutter og syv jenter, til Estland på et fem dager langt besøk. Ungdommene er medlemmer av Estlands- og Solidaritetsgruppen (ny av året), som har fokusert på ulike former for solidaritetsarbeid, og på Estland. Gjennom hele konfirmasjonstiden har de møttes en gang i måneden. De har fått hilse på personer som på idealistisk grunnlag arbeider for å hjelpe medmennesker, de har besøkt Kirkens Bymisjon, og de har fokusert på Estland, på landets historie og dets utfordringer i dag. Estland ble valgt fordi S-skolen og S-klubben i Røa støtter Peeteli kirke og barnehjem i Tallinn, fordi Røa menighet har en vennskapskontakt med Jaani menighet i Tallinn, og fordi gruppelederne Ingunn Moser og Hege Boman Grundekjøn har et nært forhold til landet.

Først på det tette programmet stod et møte med soknepresten i Jaani kirke, Jaan Tammsalu, etterfulgt av et møte med Mati Sinisaar, leder for det sosiale arbeidet i Peeteli kirke og omsorgssenter. Begge kirkene er rehabilitert, og de norske ungdommene fikk se bilder av bygningene slik de så ut før og under disse omfattende arbeidene. I tillegg til at konfirmantene ble tatt med på en omvisning i kirkene, samt barnehjemmet og dagsenteret i Peeteli, fortalte både Jaan T. og Mati S. om kirkenes historie og utfordringer i dagens samfunn, og om de sosiale forholdene i nærmiljøet. Mens Jaani menighet er en nokså ordinær menighet i vekst, er Peeteli en døgnåpen kirke som hjelper de svakeste i samfunnet. Men like viktig som å gi barn og ungdom tilbud om ly og mat, og uteliggere mat og

Gruppelederne Hege B. Grundekjøn og Ingunn Moser.

klær, står det for Peeteli å gi dem som har falt utenfor samfunnet en ny innstilling til livet. Det stilles for eksempel krav til alle barna på barnehjemmet at de gjennomfører skolegangen.

Konfirmantgruppen ble godt kjent med Tallinn: Ved å reise fra slumområdet Kopli via den middelalderseke gamlebyen og den hypermoderne ny-byen, til slottsparken Kadriorg, fikk de et innblikk i Estlands historie og rike kultur, og i de sterke kontrastene i levekårene. Som om ikke dette var nok: For tyvende år på rad arrangerte den lutherske kirke i Estland sin landsdekkende ungdomsleir mens konfirmanter var på besøk, og de rakk å slutte seg til denne for et par dager. Leiren lå i Pilistvere, ikke langt fra universitetsbyen Tartu.

På reisen tilbake til Norge ga ungdommene uttrykk for at de satt igjen med mange sterke inntrykk. Haakon Monsen og Hedvig Heyerdahl Moser syntes at det var ganske sterkt å høre Mati fortelle om det 11 år gamle russiske gatebarnet Marina som levde nærmest som et dyr i et varmt kumrør under jorden. – Hva vil du jeg skal gjøre for

deg? spurte Mati henne. Det begynte med at han kastet mat ned i det skitne røret. Etter hvert som han vant Marinas tillit, ble de bedre kjent. En gang lot han henne få møte norske Solveig Bergsland, som fortalte om kongeriket Norge. – Tror du at dronningen i Norge ville åpne for meg dersom jeg banket på døra hennes? spurte Marina. Noen uker senere mottok hun en invitasjon både fra daværende statsminister Kjell Magne Bondevik og fra dronning Sonja. Hun fikk drikke farris med dronningen på slottet og med statsministeren på hans kontor.

Det tok sin tid, men Marina bestemte seg for å endre livsstil. Med Matis og

syn på tilværelsen. Han fikk øynene opp for de aller svakeste i samfunnet, og skjønte at han hadde evne til å ha omsorg for dem. Han begynte å arbeide som frivillig i Peeteli i 1997, men de siste 11 årene har han vært fast ansatt.

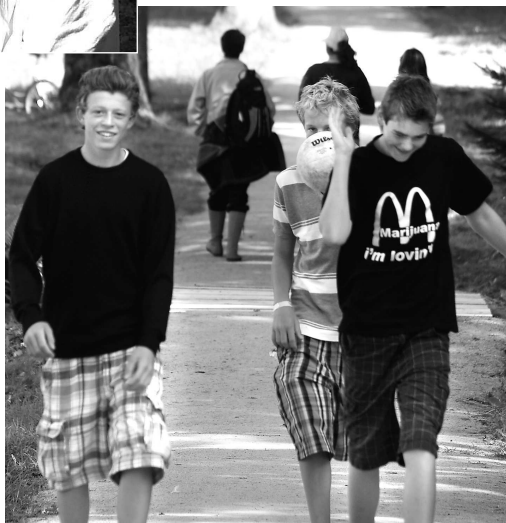
Over: Caroline B. Grundekjøn og Vilde V. Norderud.

T.v.: Ingrid Aadnesen, Adine Ø. Lexow og Kristin Moan!

Under: Hans Jørgen R. Hansen, Haakon Monsen og Mads Øvergaard.

Peetelis hjelp fikk hun identitetspapirer, skolegang og arbeid. I dag er hun en lykkelig ung kvinne, godt gift, mor til et lite barn, og hun bistår Peeteli i arbeidet med å hjelpe gatebarn.

Josefine Kitmitto og Adine Ødegård Lexow syntes at også livshistorien til Mati var gripende. Han fortalte nemlig at han etter frigjøringen i 1991 var en vellykket forretningsmann som tjente mye, fordi han opererte på kanten av loven. Men det materielt gode livet han levde, gjorde ham ikke glad. Han var så deprimerert at han tenkte på å begå selvmord, men han kom ut av krisen med et nytt

Mads Øvergaard og Kristin Østeberg Moan var imponerte over hvor flotte kirkene til Jaani og Peeteli menigheter er blitt, etter de omfattende renoveringsarbeidene. Gruppen fikk komme opp til det 140 år gamle hovedorgelet i Jaani kirke, og organisten spilte på dette i dialog med et mindre orgel som sto bak altertavlen 60 meter unna. Det var flott å høre!

Presten Jaan fortalte at de fleste konfirmanter i hans menighet er godt voksne, noen er faktisk over sytti år gamle. Grunnen til dette er de negative holdningene til kirken, som ble skapt under sovjettiden. Jaan fortalte at han ber sine konfirmanter om å skrive om seg selv til ham, og han har også en samtale av en halv times varighet med hver enkelt. En slik ordning tror ikke Mads og Kristin er nødvendig i Røa.

Hans Jørgen Rødsten Hansen og Caroline Boman Grundekjøn syntes det var interessant å høre Jaan og Mati fortelle om kirkens stilling under kommunismen og hvilke konsekvenser det kunne få å bekjenne sin kristne tro. Peeteli menighet ble etablert i 1927 og kirkebygget stod ferdig i 1938. De første prestene ble enten torturert og drept eller deportert til Sibir da Sovjetunionen tok makten i Estland under den annen verdenskrig. I Jaani kirke så konfirmantene en

nydelig maleriutstilling med arbeider av en gammel prest. Han hadde hatt arbeidsforbud i 35 år.

Vilde V. Norderud og Ingrid Aadnesen syntes det var artig å få være med på den 420 meter lange menneskelenken som de 269 deltakerne på leiren lagde, og det var utfordrende å delta i *street dance*-kurset, som var ett av de mange tilbudene i leiren. Selv om de fikk være med esterne på rockete gospelkonserter, følte de like fullt at de estiske ungdommene var umoderne i forhold til dem selv. På den annen side opplevde de at de unge esterne var mer religiøse enn de kristne i Røa.

De norske syntes det var mange gode tilbud på aktivitetstorget i leiren, som ble arrangert til støtte for et skoleprosjekt i Afrika. Noen fikk massasje, noen ble karrert og andre igjen ble med den lokale presten på *pickup-rafting* rundt kirken og gjennom en elv. En gledelig overraskelse var det å møte minst fem estere som snakket norsk. Ungdomsarbeideren i Jaani menighet og medarrangør av leiren, Tiina Kliiman, var en av dem.

Turdeltakerne er alle enige om at reisen til Estland var givende, og at kontakten med Jaani menighet må videreutvikles og inkludere medlemmer i alle aldersgrupper.

Ungdommenes tellleir ved Pilistvere.

BØKER

Et halvt århundres arbeid

Instituttssjefen Urmas Sutrop skinte om kapp med septembersola da han kunne presentere resultatene av et halvt århundres intenst arbeid. – Leksikografene ved Estisk språkinstitutt står bak en bragd som enhver ester kan være stolt av, erklærte Sutrop. – Med dette verket plasserer vi oss blant kulturnasjonene som har en definisjonsordbok for språket sitt. Jeg tror at dette gedigne verket vil være av vesentlig betydning for bevaringen av det estiske språket som kulturspråk.

Estisk språkinstitutt har nå fullført *Eesti keele seletav sõnaraamat* (Estisk definisjonsordbok) i seks bind. Med 150 000 ordartikler på ca. 5000 sider er det blitt et ordboksverk som mange nasjoner mangler sidestykke til. Storheten viser seg også i vekten: 6,8 kilo. Retningsgivende butikpris er 2200 eek.

Sjefredaktør for ordbøker ved instituttet, Margit Langemets, framholdt at av alle de finsk-ugriske folkene, ble esterne det tredje med en omfattende ordbok over eget språk. Tidligere hadde Finland og Ungarn tilsvarende bokverk.

Det forberedende arbeidet med innsamling og tilrettelegging ble påbegynt i 1960-åra. I perioden 1988–2007 ble det utgitt 26 hefter som det nye verket støtter seg til og er en omarbeiding av. En kraftig revidering var nødvendig av mange årsaker. Språk forandrer seg, og særlig forandrer det seg når det som i Estland skjer store samfunnsmessige omveltninger. De første heftene var i høy grad preget av sin tid, ordforrådet var påfallende agrart og sovjetregimet sterkt nærværende.

Margit Langemets med ny ordbok.

(foto: Mihkel Maripuu, Postimees)

Hele ordboka er gjennomgått og ca. 4000 nye ordartikler er satt inn samtidig som noen av de gamle, politisk betingede og tidsfargede artiklene er revidert eller kanskje luket ut som fullstendig uaktuelle. Kjente ord kan ha fått flere, eller helt nye betydninger. Eksempler på ferske ord som har kommet inn er *pronksiöö* (bronsenatt) og *pronksisõdur* (bronsesoldat) som ble språklige begreper i forbindelse med opp-tøyene i Tallinn våren 2007. Flest nye ord er det på feltene informasjonsteknologi og økonomi, (eks. *e-post*, *pangakaart*), en del også fra medisin (eks. *anoreksia*, *paanikahäire*) og andre områder.

Siden sekstiåra har språket gjennomgått mange endringer i rettskrivning og grammatikk, så en modernisering var nødvendig også på dette feltet.

Ved lanseringen av den nye ordboka orienterte Urmas Sutrop om planene videre.

Redaksjonen hviler ikke på laurbærene, men er i gang med ei ettbinds ordbok. Den blir noe langt mer enn en forkortet utgave av seksbindsverket. Instituttet gir også snart ut ei etymologisk ordbok over estisk. I samarbeid med forlaget Valgus er arbeidet i gang med ei illustrert ordbok, og det er planer om en ny type fremmedordbok. Videre har instituttet tatt initiativ til en serie seminarer i den hensikt å utforske samfunnets holdninger og forventninger til ei framtidig rettskrivningsordbok.

Margit Langemets beklaget at leksikografene har hatt mangelfullt tekstkorpus å bygge på. Inntil år 2000 satt leksikografene og skrev ordsedler. Nå er det utenkelig å operere med annet enn elektronisk materiale. Hun håper at forfattere og oversettere skal være imøtekommende overfor ønsket om å bygge opp et korpus på grunnlag av moderne litteraturspråk. Et elektronisk kor-

pus ved universitetet i Tartu omfatter først og fremst materiale fra aviser og periodika.

Utgivelsen av det nye seksbindsverket er støttet av Undervisnings- og vitenskapsdepartementet med 2,6 millioner eek. Departementet støtter dessuten innkjøp av 614 sett av ordboka til bibliotekene ved forskjellige undervisningsanstalter. I januar i 2010 vil en elektronisk versjon av ordboka være fritt tilgjengelig på nettsidene til Estisk språkinstitutt.

Ordbokredaktørene – seks dyktige kvinner – skal nevnes ved navn: Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veski, Ülle Viks og Piret Voll. Blant disse kjenner vi igjen navnet Ülle Viks. Hun har satt sine spor også i norsk leksikografi. Hun er medredaktør for *Estisk lommeordbok* utgitt på Kunnskapsforlaget i Norge, og for den store *Norsk-estisk estisk-norsk ordbok* utgitt av Estisk språkinstitutt i Tallinn.

Språkleg namne-ugras og bøter for dårleg språkbruk

Eksempel på estifisert engelsk namn i Tallinn.

(foto: tf)

Estland byrja lausrivinga frå Sovjet under Gorbatsjov. Eit viktig steg i utviklinga var vedtaket i januar 1989 som gjorde estisk til nasjonalspråk i landet. I ein periode med sterke nasjonale straumar vart det vedteke lover og føreskrifter som estarane sidan har gått bort frå. Paragrafen som kravde estiske namn på estiske firma vart t.d. oppheva i mai 1996.

Mange er no fortvila fordi slikt som namnebruken på verksemdar ikkje lenger er regulert. Det eksisterer ingen andre krav for godkjenning enn at namna må vera skrivne med det latinske alfabetet.

→ side 49

Estisk bokpresentasjon på Litteraturhuset

Det er ikke så ofte Litteraturhuset i Oslo har estisk besøk. Våren 2008 skjedde det nesten. Da var det et vellykket arrangement med den estiske forfatteren og filminstruktøren Imbi Paju og den finsk-estiske forfatteren Sofi Oksanen. De hadde begge to gitt ut bøker på finsk som handlet om Estland, og bøkene var oversatt til svensk, men den gang enda ikke til norsk.

Den 16. september kunne vi glede oss over helestisk besøk i Kvernlandsalen på Litteraturhuset. Til stede var lyrikeren og prosaisten Eeva Park som har kommet på norsk med romanen *Bak hendingshorisonten* glitrende oversatt av Øyvind Rangøy og utgitt på forlaget NyNorden i Tallinn.

Deler av Eeva Parks produksjon er hittil oversatt til ti språk. *Bak hendingshorisonten* er utenom norsk oversatt til svensk og tysk. Det er en spenningsbok med mye alvor, en sosial roman om en ung kvinne som blir smuglet til Tyskland for å arbeide som prostituert. Hennes tilbakeblikk over

Eeva Park i Oslo. (foto: O. Fyllingsnes)

livet fram til nåtidsplanet er med på å bygge opp mot en dramatisk avslutning.

Publikum fikk møte både forfatter og oversetter, og det hele ble ledet av norsktalende moderator Annely Tomson fra Estland. Øyvind Rangøy leste også noen dikt av Eeva Park i norsk gjendiktning. Interes-

serte hadde anledning til å skaffe seg romanen og sikre seg navnetrekkene både fra forfatter og oversetter. Hvis du vil kjøpe boka nå på etterskudd, kan det enkleste være å kontakte Norsk-estisk forening som har den til salgs for kr 130 pluss porto.

Bak arrangementet på Litteraturhuset sto Estlands ambassade i Oslo i samarbeid med Norsk-estisk forening og forlaget NyNorden. (jv)

Eeva Park, Øyvind Rangøy, Annely Tomson og ambassadør Arti Hilpus på bokpresentasjon i Oslo. (foto: Hege Grundekjøn)

10 år av bokbydagar i Võtikvere

Text og oversettelser: Heidi Granqvist,
Den 8 augusti samlades författare, förlag och litteraturvänner från när och fjärran för tionde gången till bokbydag i Võtikvere, några kilometer inåt land från Mustvee vid Peipussjön.

Att just Võtikvere är Estland bokby får vi tacka filmregissören och författaren **Imbi Paju** för. Hon är född och uppvuxen i byn, och när det lokala skogsdistriktets hus 1998 skulle säljas till följd av en reform av hela skogsdistriktsystemet, var hon med och grundade Võtikvere byförening som bland annat hade som mål att rädda huset som var en central del av byns identitet. Byföreningen besökte miljöministern och fick hyra huset i hundra år och man beslöt utveckla en bokby där.

Poeten **Doris Kareva** var beskyddare för den tionde bokbydagen och vädret var strålande som alltid den andra lördagen i augusti. Programmet varvade musik, författarintervjuer, uppläsningar och avslutades med en teateruppvisning. För barnen fanns en sagostuga och såväl barn som vuxna fick ge utlopp för sin skaparglädje inom ramen för en konstperformans. Flera förlag fanns på plats och sålde böcker till ett billigare pris än i bokhandlarna. Också Informationscentret för estnisk litteratur var i år representerat i Võtikvere.

Författare som intervjuades och uppträdde i år i Võtikvere var bland andra **Kalev Keskküla, Karl Martin Sinijärv, Eeva Park, Jürgen Rooste, Kätlin Kaldmaa, Tiina Laanem** och **Kadri Hinrikus**. Publiken bjöds på smakprov från deras senaste produktion, trion Sinijärv, Rooste och **Andreas Nestor** spelade, sjöng och deklamerade, Park läste dikter och som överraskningsnummer det första kapitlet ur sin kommande roman. Journalisten och förlagsredaktören Kaldmaa hade sin färskas diktsamling i bagaget och läste vardagsnära och samtidigt suggestiva verser ur den. Laanem har publicerat sin andra roman (för sin första belönades hon med pris i roman-tävlingen 2006) *Sidrunid ja siilid* (Citroner och igelkottar) som handlar om dagen stressade människor som söker lugn. Hinrikus, till vardags nyhetsankare i TV, har skrivit två böcker där hon behandlar det estniska förflutna ur ett barnperspektiv, ösande ur sina förmödrars erfarenheter.

Det speciella med bokbydagen i Võtikvere är den avslappnade och öppna stämningen som ett utomhusevenemang alltid ger; här är det lätt för läsarna att närma sig författarna, be om autografer och dedikationer, diskutera böcker och livet. Vi ska hoppas att bokbyn lever vidare i många och långa decennier!

När mammorna var små

Ur Kadri Hinrikus "Kui emad olid väikesed", Eesti Ekspressi Kirjastus, 2009.

Under kriget förstörde bomberna många hus och bland dem också Estoniateatern. Bara en stor stenhög återstår av teaterhuset mitt i staden. Nu deltar folk i städ- och byggarbeten där för att göra teatern hel igen. Också Eevas och Ingis klass är med och arbetar. Det är vackert och klart höstväder. Människorna ställer sig i en lång rad och lyfter stenbitar och tegelstenar från hand till hand. Alla är på gott humör och pratar med varandra.

Eeva och Ingi pratar också på. Varje måndag byter biografen Helios film och i morgon börjar de visa "Glädjens serenad". Flickorna vet inte riktigt vad filmen handlar om, men det är alltid intressant att gå på bio på egen hand. Enligt den obligatoriska undervisningen ser hela klassen alltid bara filmer om kriget, som "Det stora fosterländska kriget" eller "Slaget om Stalingrad". Men Eeva och Ingi gillar inte de filmerna.

– I morgon går vi på bio, säger Eeva till Ingi.

– Det gör vi. Undrar om den där sarned-filmen är lika bra som Tarzan, funderar Ingi.

– Nä, jag tror inte det, svarar Eeva tvivlande. Det finns nog ingen film- som är lika bra som Tarzan.

– Får jag följa med er? frågar någon plötsligt.

Eevas och Ingis klasskamrat Marianne står bakom dem. Marianne har börjat i deras klass den här hösten, från sexan. Hon har kommit från Sibirien och är nitton år medan alla andra i klassen är ungefär tolv. Man lärde sig inte så mycket i Sibirien, har Marianne förklarat kort. Hon kan ryska bra, men är inte så duktig i de övriga ämnena.

Eeva och Ingi byter blickar.

– Förstås. Det är klart du får, svarar de sedan.

Flickorna arbetar vidare.

– Fanns det någon bio i Sibirien? undrar Ingi om en stund.

– Nej, absolut inte, säger Marianne och skakar på huvudet och jobbar vidare.

Nästa dag går de tre flickorna tillsammans och ser filmen. Efteråt dröjer Marianne kvar med klasskamraterna och säger till slut:

– Det här var första gången jag någonsin varit på bio.

Hon säger det så tyst att Eeva och Ingi knappt hör henne.

Forfatter Kadri Hinrikus sammen med oversetteren Heidi Granqvist, Vötikvere 2009.

(foto: tf)

To dikt av Kätlin Kaldmaa

fra samlingen *Nägemata ilmad* (Osynliga världar) utgitt på forlaget NyNorden, Tallinn 2009, Gjendikting ved Heidi Granqvist, Åbo, Finland.

Forfatterne Tiina Laanem (t.v.) og Kätlin Kaldmaa sammen med intervjueren Imbi Paju på bokbygda-
gen i Võtikvere 8.
august 2009.

(foto: tf)

TAHAN

Tahan paremini näha
– kaugemale
Tahan paremini mõelda
– sügavamale
Tahan paremini puudutada
– õrnemalt
Tahan paremini kuulda
– teravamalt

Tahan kõike seda oma-
enese kombitsi kaudu
oma-
enda silmi, käsi, kõrvi
ja mötti pidi, ilma

Kas selleks pingutada või
lõdvaks lasta?

JAG VILL

Jag vill se bättre
– längre
Jag vill tänka bättre
– djupare
Jag vill beröra bättre
– ömmare
Jag vill höra bättre
– skarpare

Jag vill allt detta
med mina egna tentakler
med egna
ögon, händer, öron
och tankar, utan

Borde jag spänna mig eller
slappna av för att göra det?

isadusest

tead sa, kui pikad on su tütre triibulised sukad?
tead sa, mille eest ta koolis märkusi saab?
tead sa, mis värvi pliiatsiga talle meeldib kirjutada?
tead sa, et ta tegijanimes sageli i ära jätab?
tead sa, et ta loeb potterit ja sõrmuste vennaskonda ja lohelugusid?
tead sa, milliseid kuldseid lohesid ta joonistada oskab?
tead sa, et ta tahab saada maal tõlkijaks?
taed sa, tema lemmikmäng on ingliskeelne potteri-viktoriin?
tead sa, kui pikad on tema veehaldja juuksed?
tead sa, kuidas ta ei salli roosat värvi, mida ta väiksena nii väga armastas?
tead sa, mitu hammast tal on ära tulnud?
tead sa, kuidas ta ütleb, et räägi ikka, kui isa näed,
siis ma vähemalt tean, et ta on elus ja et temaga on kõik korras?

tead sa, kui vana su tütar on?

om faderskap

vet du hur långa din dotters randiga strumpor är?
vet du vad hon får anmärkningar för i skolan?
vet du med vilken färgs penna hon gillar att skriva?
vet du att hon ofta glömmer att skriva j i subjekt?
vet du att hon läser potter och sagan om ringen och drakberättelser?
vet du hurardana gyllene drakar hon kan rita?
vet du att hon vill bli översättare på landet?
vet du att hennes favoritspel är en potter-frågesport på engelska?
vet du hur långt hennes sjöjungfruhår är?
vet du att hon inte tål färgen rosa som hon älskade som liten?
vet du hur många tänder hon har tappat?
vet du att hon säger att tala om ifall du ser pappa,
så att jag åtminstone vet att han lever och mår bra?

vet du hur gammal din dotter är?

KUNST

Bronsesoldaten i gulldrakt

Tekst og foto: Geir Tore Aamdal

To år etter at Bronsesoldaten – minnesmerket for Sovjets seier over Nazi-Tyskland – ble flyttet fra sentrum i Tallinn, dukket han opp igjen på samme sted. Denne gangen var soldaten i gull, og det tok ikke lang tid før han ble fjernet av politiet. Gullsoldaten var en del av kunstneren Kristina Normans prosjekt *After-War*. Statuen og videoinstallasjoner er nå utstilt i Estlands paviljong på kunstbiennalen i Venezia.

Den estiske paviljongen i Venezia er ikke lett å finne. Mange land har paviljong i biennaleområdet i Giardini, mens andre nasjoner må leie lokaler i palasser rundt i byen. I en trang gate ligger inngangen til det palasset Estland har leid, og opp en trang trapp finner vi Normans prosjekt: videoer som viser historiske filmer fra seremonier ved monumentet, fra urolighetene da monumentet ble flyttet i april 2007, og fra 9. mai 2009, da gullsoldaten ble plassert på samme sted. Det er også en installasjon som veksler mellom å vise Tõnismägi med og uten monumentet og monumentet på den nye plassen. Og fra alle deler av installasjonen er det utsikt til rommet der den gyldne soldaten er plassert. I tillegg til installasjonene er det lagd en fyldig katalog med forskjellige essays og en beskrivelse av bakgrunnen for monumentet.

Den ene filmen viser kransnedleggelse ved monumentet, og framhever derved monumentets betydning. Deretter er det videoklipp fra urolighetene i april 2007, der vi ser store folkemasser i konfrontasjon

med politiet, demonstranter blir lagt i bakken, butikkvinduer blir knust, og folk kommer ut av butikkene med hendene fulle av varer. I den nyeste filmen ser vi at en gylden statue er plassert midt i blomsterbedet på Tõnismägi, folk samler seg, og de ringer til kjente at de må komme og se hva som skjer. Etter kort tid kommer politiet, som først skaffer seg oversikt over situasjonen, og deretter frakter bort statuen på en lastebil. I bakgrunnen hører vi kunstneren rope: – Hva er det dere gjør? Det er mitt kunstverk!

Krigsminnesmerket har hatt svært ulike betydninger for befolkningen i Tallinn. Noen har sett det som et symbol for seieren over nazisme og fascisme, andre har sett på den som et symbol på sovjetisk okkupasjon. Da regjeringen vedtok å flytte det fra Tõnismägi sentralt i Tallinn til en kirkegård mer i utkanten, førte det til store protester. Politistyrkene forsøkte å holde de rasende folkemassene på avstand fra området. Det førte til at demonstrantene i stedet beveget seg mot sentrum, der mange

Gullsoldaten blir fjernet fra Tõnismägi i Tallinn.

begynte å knuse vinduer og rane butikker på veien. Russlands president brukte sterke ord mot det han så på som et angrep på den russisktalende befolkningen, og krevde at den estiske regjeringen måtte gå av.

Norman vil med prosjektet peke på at

mens det før var en pluralitet av ulike folkegrupper og politiske og etniske syn, førte flyttingen av Bronsesoldaten til en polarisering i to grupper: «estere» og «russere». Selv har hun bakgrunn fra både estisk- og russiskspråklige miljøer og regner seg ikke som hverken «ester» eller «russer». I tidligere kunstverk har hun pekt på problemer knyttet til statsløshet og språkproblemer.

Kunstneren har brukt mye energi på å vise den betydningen monumentene hadde for den russisktalende delen av befolkningen. Dette er gjort både ved å vise film fra seremonier ved monumentet, og ved mer utfyllende beskrivelse i katalogen av bakgrunnen for monumentet. Ved å framstille kopien i gyllen farge gjør hun statuen enda viktigere.

Essayene i katalogen peker blant annet på hvor uklok skriverne mener beslutningen om flyttingen var, og de viser eksempler på regjeringens språkbruk og holdninger som bidro til polariseringen. Essayene er sterkt politiske og i opposisjon til regjeringen. Vi er igjen midt i diskusjonen om hvorvidt den russisktalende delen av befolkningen blir undertrykt eller om de får sydd puter under armene. Bidragsyterne går relativt langt i å antyde at regjeringen er ansvarlig for en undertrykking av deler av befolkningen.

I et av essayene blir det pekt på mangelen på etablerte kunstnere med russisktalende bakgrunn. Valget av Kristina Norman som Estlands offisielle bidrag til biennalen rokker ved dette argumentet. Kunstneren og kuratoren sier selv i et intervju i kulturavisen Sirp 13. mars at de så på dette som et eksperiment: var Estland klar til å sende et kritisk politisk kunstverk som sitt offisielle bidrag?

Kristina Norman peker på viktige problemstillinger. Kunstverket har et spennende utgangspunkt, og bruker dramatiske virke-

Gullsoldaten henger i tynne tråder i Venezia.

midler. I gjennomføring faller det imidlertid noe igjennom. Hun kommer ikke med svar eller løsninger, noe vi nok heller ikke kan forvente. Men i og med at dette er politisk kunst, kunne det gått tydeligere fram hva hun egentlig ønsker å sette fingeren på, og hvilke spørsmål hun stiller. Vi sitter igjen med et inntrykk av at hun sier: – Dere visste ikke hvor viktig monumentet var! og – Husk at russisktalende estere ikke er en ensartet gruppe!

Det er vanskelig å ta opp polarisering, mangel på diversitet og inkludering, uten å gjøre den samme feilen selv. Det er vanskelig å komme med et innspill i en debatt uten å plassere seg politisk, etnisk eller kulturelt. I framhevingen av de negative konsekvensene av regjeringens beslutning om å flytte monumentet, blir det lite fokus på hvorfor beslutningen ble tatt. Ved å gjøre bronse til gull for å framheve monumentets positive betydning, hopper Norman over de andre valørene og betydningene monumentet hadde. Eller slik noen hadde skrevet i gjesteboka: «Men hvor ble det av sølv?» ■

FILM

Mislykket statskupp 1924

Kommunistene i Estland deltok ikke i frihetskriegen og anerkjente ikke den selvstendige Republikken Estland, som ble utropt 24. februar 1918 og befestet med freden i Tartu 2. februar 1920.

Målet for kommunistene var proletariats revolusjon, innføring av sovjetsystemet og tilslutning til Sovjet-Russland. Den mest aktive perioden for kommunistpartiet var første del av 1920-åra med økonomisk krise og stor arbeidsledighet.

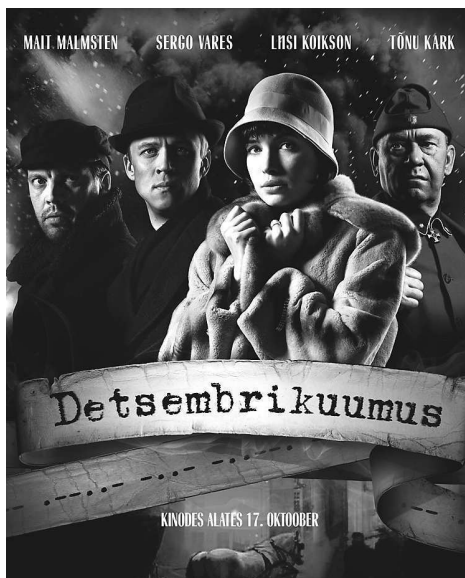
I hemmelighet ble det ført inn våpen, og sovjetiske militærtropper lagt i beredskap bortenfor Narva i nord og Pskov i sørøst. Planen gikk ut på å slå til i de viktigste byen. Der skulle opprørerne ta kontroll over politistasjoner, telefon- og telegrafsentraler, administrasjonsbygninger, jernbanestasjoner, og kaserner, samt avvæpne den estiske hæren.

Ifølge planen skulle opprørerne rette hovedslaget mot Tallinn for så å gripe makten i Tartu, Narva, Pärnu, Viljandi, Rakvere, Kunda og Kohila. Deretter skulle de utrope Estlands sosialistiske sovjetrepublikk.

Aksjonen kom bare i gang i Tallinn der 350 opprørere om morgenen 1. desember 1924 forsøkte å innta strategiske punkt. Men de hadde regnet feil når de trodde at situasjonen var moden for revolusjon. Verken arbeidere eller soldater sluttet seg til opprøret. Regjeringen utlyste krigstilstand, og kuppforsøket ble nedkjempet i løpet av noen timer. Opprørerne drepte 21 personer, blant disse en minister. Samtidig mistet 23 av opprørerne livet. Siden felte krigsretten 155 dødsdommer.

Bak kupp-planene sto blant andre forfatteren Jaan Anvelt (1884–1937), og Karl Rimm (1891–1938) – veteran fra den russiske borgerkrigen som også hadde deltatt på russisk side mot esterne i Estlands frihetskrig.

Kuppforsøket fikk store ettervirkninger på estisk politikk og lovgivning. Bare et par uker etter kuppforsøket ble det dannet et ny regjering som omfattet partier over hele spekteret. Det ble gitt lover for å sikre bedre kontroll med statsfiendtlig virksomhet. Og i 1925 ble det innført kulturelt autonomi for kulturelle minoriteter for å sikre deres lojalitet mot statsmakten.

Arrangementskomiteen for Republikken Estlands 90-årsjubileum, med statsminister Andrus Ansip i spissen, bevilget i 2007 ti millioner eek til en spenningsfilm med kuppforsøket som tema. Innspillingen av *Detsembrikuumus* (Desemberhete) ble påbegynt i desember 2007, og premieren fant sted i jubileumsåret 2008. Produsent var Artur Talvik, kjent bl.a. for en film om Den syngende revolusjon.

Selv om kuppforsøket 1924 i praksis var et nederlag for Sovjet, var det ingen estiske

heltedåder å briske seg med. Typisk nok er helten i filmen en fiktiv person.

Handlingen begynner noen dager før opprøret og kulminerer opprørsnatta. Den unge estiske republikken danser til 20-årenes moderne jazzrytmer. Hovedpersonen i helterollen er arkitekt Tanel Rõuk. Noen år tidligere hadde han gått direkte fra skolepulten ut i Estlands frihetskrig. Han har senere opplevd skuffelser i forventningene både til egen karriere og til sitt land. Han er på vei til jernbanestasjonen som første etappe på veien til Afrika og emigrasjon, da han havner midt opp i begivenhetene.

For at det skal bli en vellykket film, er det nødvendig med noen kvinner i mennenes kamppfylte verden. Den unge, vakre sentralborddama Anna får mye å si for hvilke avgjørelser Tanel tar. Publikum kan på mikroplanet følge forholdet mellom de to unge esterne, og i den større sammenhengen kampen for å bevare landet som en selvstendig nasjon og hindre at det blir en liten provins i det sovjetiske imperiet.

Utenom den fiktive Tanel Rõuk har filmen mange reelle personer, som generalene Ernst Põdder og Johan Unt, rikseldeste Friedrich Karl Akel, flere ledende sovjetkommunister som Grigori Zinovjev, den finske overløperen Otto Ville Kuusinen, og velkjente lokale kommunister som Jaan Anvelt.

Overraskende eller ikke – da arbeidet med filmen begynte, ble det oppdaget flere paralleller mellom hendelsene i 1924 og bronsenatta i april 2007. Dette var så påfallende at deler av dreieboka ble omarbeidet. Slikt som vandaliseringen av butikker fantes allerede med, men inn kom omringningen av Estlands konsulat i St. Petersburg i november 1924 som har stor likhet med Putin-ungdommenes beleiring av Estlands ambassade i Moskva våren 2007.

Et problem for de som vil heroisere Estlands fortid er det sørgelige faktum at landets historie har vært preget av nederlag, fornedrelser og underkasting. Frihetskriegen for 90 år siden var tema for filmen *Navna på marmortavla* med premiere 2003, som

tok utgangspunkt i romanen med samme tittel av Albert Kivikas. Film er det også blitt av hendelsene i august 1991 da esterne forsvarte tv-tårnet i Tallinn mot de sovjetiske soldatene og derved klarte å bevare kontakten med omverdenen.

Forfatteren Jaan Kross (1920–2007) gravde fram fra historien estere fra forskjellige århundrer som ikke akkurat hadde utmerket seg som helter i gammeldags forstand eller med våpen i hånd. Men de ble hovedpersoner i sterke romaner fordi de var store i ånden, slik folkloristen og åndskjempen Jakob Hurt (1839–1907) allerede i 1870 hadde oppfordret det lille folket sitt til å bli. (Av Jostein Langmy. *Kilder bl.a. Postimees 21.8.07 og Seppo Zetterberg: Viron historia. 2007.*)

MUSIKK

Melodi Grand Prix 2009

Finalen i Melodi Grand Prix i Moskva på overgangen mellom 16. og 17. mai ble som kjent en norsk suksess. I skyggen av Aleksander Rybak kan til og med de mest våkne ha unngått å legge merke til at etter noen års fravær var Estland tilbake i finalen. Allerede det var stort for esterne, og da de til slutt tok sjetteplassen, var jubelen grenseløs.

I konkurransen var Estland representert av ensemblet **Urban Symphony** med sangsolisten **Sandra Nurmsalu**. Hun framførte *Rändajad* (Vandrerne).

Det ble satt mange rekorder i forbindelse med årets MGP. I flere land ble det meldt om seerrekord foran fjernsynsapparatene. Så også i Estland der bortimot 350 000 seere bivånet finalen eller i det minste deler av den. (19.5.09 jv)

POSTKASSA

Hei Estlands-venner.

I forbindelse med min kombinerte ferie og pappapermisjon er jeg nå i Estland sammen med kona mi, Ines, og barna våre Inger Lise og ganske så nyfødte Isabel.

I den forbindelse tok jeg noen bilder av

militærparaden som fant sted i Jõgeva i dag. 23. juni blir som kjent kalt seiersdagen, det er fridag og flaggdag til minne om det avgjørende slaget i Estlands frihetskrig. Det ser ut til at estlendere fortsatt setter pris på parader med militære. Preident Ilves holdt tale her også, men desverre fikk jeg ikke tatt bilde av han.

Jõgeva, 23. juni 2009.
Med vennlig hilsen
*Roar Rønning & Ines
Espäev Rønning.*

Kort sagt

På 20 år vart det i Estland 150 000 færre barn i alderen 1–14 år og 126 000 færre personar i alderen 15–64 år.

I 2008 vart det i Estland inngått 6127 ekteskap, som er 13 % færre enn i 2007. Så mange som 29 % av mennene og 27 % av kvinnene hadde vore gifte før.

Årleg døyr ca. 400 personar i Estland av ymse forgiftingar. Blant årsakene er medisinar, etsande syrer, sopp og giftige bær.

Ved EU-valet i Estland i juni fekk den partiuavhengige Indrek Tarand flest røyster i 15 av dei 17 valdistrikta.

Høgare levealder fører til mange pensjonistar. På 20 år vart det i Estland 51 000 fleire personar som hadde fylt 65 år.

Rekna på grunnlag av innkoma vart 41 % av alle estarar over 65 år klassifiserte som fattige i 2007.

Det er no om lag 700 bjørnar i dei estiske skogane, og det er fleire enn på hundre år. Av desse er 110 talde i Ida-Virumaa.

I 2008 enda 3501 ekteskap med skilsmisse i Estland. Det var 308 færre enn i 2007 og det lågaste talet på 40 år.

Det største cruiseskipet i Tallinn 2009 var Norwegian Jewel som er over 294 meter langt, men flest turistar (3298) var det ombord på Emerald Princess.

Stadig færre skil seg i Estland når dei har mindreårige barn. Av dei som i 2008 valde skilsmisse, hadde 27 % vore gifte i minst 20 år.

Den 28. september 2009 er det 15 år sidan passasjerferja Estonia havarerte på veg frå Tallinn til Stockholm og 852 menneske omkom.

Det er eit mysterium i Estland kvifor dei tre fattigaste fylka har så mange uføre personar, prosentvis er det flest i Jõgeva, Põlva og Võru.

Etter kvart har Estland òg fått fleire gode golfbaner. Jõelähtme golfikeskus står i år for den største golfturneringa i Baltikum.

Etter at statsminister Putin i sommar stengde kasinoa i det sentrale Russland, prøver mange speleklade russarar lykka si i Estland, særleg er Narva populær.

For å koma inn i Estland, treng folk frå Russland Schengen-visum som kostar 35 €.

Samanlikna med 2008 tok finnane dei sju første månadene 2009 heim 25 % meir alkohol frå utlandet, største delen av dette frå Estland.

Tallinn ser eit gledeleg oppsving i cruise-turismen. Om bord på 303 skip kom det i år 415 000 turistar, mot 375 000 i fjor.

Estland har i høve til folketalet europa-rekorden med omsyn til sprøytenarkomane, og over halvparten av dei sprøytenarkomane er hiv-smitta.

Av alle innbyggjarane i Estland i alderen 16–74 år nyttar 66 % internett.

Rekordmange kruise-skip gjesta Tallinn sesongen 2009. Neste sommar kan dei ta imot det 315 m lange skipet Celebrity Eclipse heile fem gonger.

Slik framlegget til estisk statsbudsjett såg ut i slutten av september, ville det bli 89 milliardar eek på utgiftssida og 84 milliardar på inntektssida.

Regjeringa i Estland planlegg høgare avgifter på alkohol og tobakk for å få endande til å møtast.

IDRETT

Norge og Estland konkurrerte i friidrett for menn i Bergen 20.–21. juni. Landa våre var saman med 10 andre land i friidrettens førstedivisjon samla til dyst for å avgjera opprykk til superligaen eller nedrykk til andre divisjon neste år.

I denne konkurransen stiller kvart land med ein deltakar i kvar grein. Liksom Norge hadde ein sikker vinnar i Andreas Thorkildsen, hadde Estland ein like sikker vinnar i diskoskjempa Gerd Kanter. Vi går ikkje inn på dei einskilde resultata elles, men viser kva land vi tevla med og poengsum og plassering i samandraget.

Lagkamp i friidrett 1. divisjon

1) Kviterussland 332 poeng

2) Finland 298

3) **Norge** 279

4) Nederland 274

5) Belgia 269,5

6) Tyrkia 266,5

7) Romania 262,5

8) Ungarn 260

9) Slovenia 254,5

10) **Estland** 223

11) Sveits 203

12) Serbia 191

Dei tre første laga tevlar neste år i superligaen med Tyskland, Frankrike, Spania, Russland osv. Det går kanskje ikkje betre for oss enn det gjorde for svenskane. Sverige vart sist i superserien i år og var rett og slett ein kasteball for dei store europeiske friidrettsnasjonane.

Dei to siste laga rykkjer ned til andredivisjon. Estland med 1,4 millionar innbyg-

garar var klart betre enn dei to meir folkerike landa, Sveits 7 mill. og Serbia 10 mill.

Kristina Šmigun tilbake

Kristina Šmigun (f. 1977) holdt seg borte fra skiarenaene forrige sesong. Hun har i mellomtida fått dobbeltnavn: Šmigun-Vähi og en liten datter, og i september kunn- gjorde hun at hun var tilbake i skisporet.

Den dobbelte olympiske gullvinneren fra Torino i 2006 har satt seg som mål å vende hjem fra Vancouver-OL i 2010 med sin tredje gullmedalje. Hun har pekt ut 10 km fristil som den distansen hun skal ta gullet på. Men i idretten må vi være forberedt på alle eventualiteter, det har kanskje Kristina villet uttrykke med navnet hun har gitt dattera: Victoria Kris. Framtida får vise om det blir seier eller krise.

foto: Ivo Kruusamägi

Skisjefen melder for øvrig at Kristina har skiene i orden. Mesteparten av de gamle skiene har holdt spenningen, de er ikke blitt plattfotet av å stå over en sesong. Allerede i vår ble det i tillegg kjøpt inn ti par nye ski, og før sesongstart i høst leverte skifabrikanten Fischer 30 par til. Vi får håpe at det rekker til dess Kristina har fått medaljen sin.

Som tidligere meldt ligger også Andrus Veerpalu (f. 1971) i hardttraining, han også med en tredje olympisk gullmedalje som mål. (sept. 2009)

Den fjortonde fredsvåren

Av Erik Rosendahl

I dag känns det helt naturligt att estniska schackspelare i stora skaror tävlar i finska (och andra nordiska) turneringar. Men ännu för ett tjugotal år sedan var det mycket sällsyntare. T ex landskampen mellan Finland och Estland återupplivades först år 1988 då det hade gått 50 år sedan den allra första matchen i Tallinn.

Då visade världsstjärnan Keres vägen med sin dubbelvinst över Finlandsmästaren Toivo Salo; slutsiffrorna var 9,5-6,5 till världarna. Egentligen klarade sig de finländska schackmästarna rätt bra om man jämför dem t ex med basketlandslaget som debuterade mot Estland vid EM i Kaunas 1939 – och förlorade med 1-91!

Lika dominerande brukade Estland vara i de landskamper som sedan “den fjortonde fredsvåren” 1959 återkom så gott som årligen med Helsingfors, Tallinn, Pärnu eller Tartu som spelplatser. Normalt vann esterna med klara siffror i stil med 15-7. Åren 1969-88 möttes grannländerna dock inte alls och det var först år 1991 som Finland lyckades undvika förlusten: landskampen i Tallinn slutade 10-10.

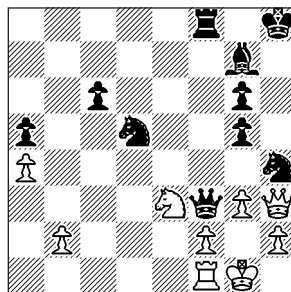
Keres var med också i landskampen år 1969 i Tallinn där han besegrade den nya finska stjärnan Heikki Westerinen med de vita pjäserna. Det andra partiet slutade på ett högst ovanligt sätt: Keres (svart) jagade finnens kung med sina damschackar (hela 47 stycken blev det!), men någon vinst ledde det hela inte till. Därmed snodde den unge finnen Keres på en halvpoäng.

En spelare som i allra högsta grad tillhörde den här “landskampsgenerationen” var Helmuth Luik (f. 1928) som dog i maj. Han var länge verksam som direktör för Tallinna Malemaja och som schacktränare. Luik var ingen utomordentlig begåvning å la Keres men hade hursomhelst sina stunder inom sovjetschack genom att t ex delta i semifinalen i det 27:e Sovjetmästerskapet

i Tjeljabinsk 1959. Estlandsmästare blev han år 1967.

Luik var en tvättakta estnisk schackmästare såtillvida att även han föredrog fantasifullt kombinationsspel med vilda angrepp framför det sunda positionsspelet. Han var också aktiv inom problemschack.

Landskamperna har på senare år ersatts med vänskapsmatcher över inte mindre än ett hundratal bord. Dessa partier spelas ombord på färjan mellan Helsingfors och Tallinn! Dessutom har det arrangerats en och annan match mellan de två huvudstäderna. År 2001 vann Luik (svart) vackert över helsingforsaren Timo Holopainen:

Holopainens attack ledde inte till något. Däremot höll det ovanliga samspelet mellan damen (f3) och springaren (h4) vit i ett järngrepp. Med 33. -Rb6-d5 förde Luik ännu en pjäs med i angreppet. Det hotade bl a 34. -Rf4! Finländaren gav upp.

Presidentsonen i uniform

Lukas Kristjan Ilves (21) tok sommaren 2009 eksamen i filosofi og internasjonalt politikk ved Stanford universitet i USA. Deretter byrja han 30. juni avteninga av verneplikta i Tapa luftvern bataljon i Estland. Han er son til president Toomas Hendrik Ilves frå tidlegare ekteskap.

Ingrid Heinmaa:

ESTISK MAT

Estlands kebabrevolusjon

Orkut er navnet på Googles nettsted for sosiale nettverk og denslags, i konkurranse med Facebook, MySpace osv. Det slo ikke så godt an de fleste steder, men i enkelte land, som Brasil, India og Estland, er halve ungdomsskaren på plass. Der opprettet jeg for et par år siden en tematisk gruppe (et "samfunn", som det kalles) hvor jeg beklaget meg over at det ikke fantes falaffel i Estland.

Falaffel er den vegetariske ekvivalenten til kebab, og serveres stort sett kun der hvor det serveres kebab. Begge disse rettene, som i Vesten går under kategorien fastfood, har opphav i og rundt Midtøsten. Siden det som bys på av fremmedartede matretter gjerne henger sammen med tilstedeværelsen av mennesker fra disse regionene, er forekomsten av kebab (og falaffel) et brukbart – og ikke minst synlig – barometer på etnisk mangfold hva gjelder forekomsten av innvandrere fra denne verdensregionen.

Første gang jeg fant et spisested som serverer kebab i Estland var utpå senhøsten 2007. Falaffel sto ikke på menyen, men sannelig hadde de det ikke i frysen! Det var i Tallinn, og stedet ble annonsert som et kebab-spisested. Der overhørte jeg at stedet ble drevet av et par av de syv tyrkerne som på den tiden befant seg i landet. De opplyste meg etterpå om at de hadde startet opp et halvår tidligere, og hadde vært de

første til å tilby kebab i Estland. Allerede dengang var det kebab til salgs flere steder i landet. I dag er scenen en ganske annen. Reising til og fra Tallinn har bekräftet at det nå finnes minst 4–5 kebab-kiosker på den strekningen og i Tallinn (inkludert en kiosk ved Tallinns dyrehage).

Selv i Tartu, med 100 000 innbyggere, serveres det nå kebab minst tre steder – en kebab-kiosk, restauranten *Istanbul* (hvor kebaben forekommer som mer tradisjonell middagsrett), og til og med på kafeen i underetasjen i Kaubamaja. Kebaben har kommet til Estland!

Det er ikke kjent for meg om kebaben i alle disse tilfellene blir tilberedt av mer eller mindre permanente innvandrere fra rundt omkring Midtøsten. Forekomsten av fremmedartet mat er uansett et av de målene på etnisk mangfold som er mest synlig, og kan utvikle seg hurtigst. I universitetsbyen Tartu, hvor det er 5–600 utenlandske studenter og det internasjonale miljøet er rimelig lett å ha oversikt over, gjør det en stor forskjell om en gründer fra Kina bringer 4–5 kinesiske kokker til Estland i og med etableringen av en autentisk kinesisk restaurant (*Zen Zen-buffet*). Slikt kan doble innvandrerbefolkningen av en nasjonalitet.

I et lite land med beskjedent innslag av langtveisende folkegrupper er det for mange utlendingers del overkommelig å kjenne til samtlige personer med samme opphavsland. Antall bosatte brasilianere kan følgelig anslås til ganske nøyaktig et dusin, fotballspillere på kontrakt inkludert. Noen av brasilianerne i Estland (nærmere bestemt Tallinn) ankom i den hensikt å etablere hovedstadens første brasilianske grillrestaurant. Som sagt, så gjort. *Ipanema* er elsket av landets brasilianske minoritet – som et sted de kan føle seg hjemme – og later til å være populær også blant den stedegne befolkningen. Et velkomment innslag!

Morten Tønnessen

fra side 34 Språkleg ugras

Når namna oppfyller det kravet, kan dei bli innførde i firmaregisteret.

Særleg har det kome inn mykje engelsk ugras. Dei som vel eit engelsk namn, kan grunngje det med at estisk er eit så lite språk i verda, og dei når ut til ein større kundekrins når dei nyttar eit språk som er kjend av fleire. Dette finst det eigentleg ingen prov for, så mest av alt er det ein mote som somme meiner er finare og derfor kan ha ein verknad på kundetilstrøyminga. At det er mote, viser òg dei estifiserte skrivemåtane som sjølvstøtt nettopp tek sikte på estarar. Men på sikt kan moten ha uheldige følgjer for språket. (1.8.09 olm)

Nåmn er ei sak for seg. Det store oppstyret kring estisk no for tida gjeld språket meir generelt. Utdannings- og vitenskapsdepartementet har lagt fram eit forslag til ny språklov som har fått mange språkbrukarar til å steila. Særleg har to av paragrafane fått hard medfart av alle som har uttalt seg.

Det er for det første paragraf 19 som krev at språket skal vera godt i *ajakirjandus*. For

hundre år sidan ville det kanskje vore nokolunde enkelt å definera *ajakirjandus* som aviser og tidsskrift, og det ville vore nokså klårt kva lova skulle omfatta. Med alle nye medium er det umogleg å dra grensene. Skulle kravet gjelda radio, nett-aviser og blogging? Skulle det gjelda TV-nytt og reportasjar i fjernsynet? Osv.

For det andre var det paragraf 38 som set straff i form av bøter for dårleg språkbruk i *ajakirjandus*. Kven skulle vera autoriteten som avgjorde om radiomannen no nettopp gjorde eit brotsverk då han bøygde eit verb på ein uvanleg måte eller snubla i uttalen av eit ord? Skulle det no plasserast språkpoliti rundt om i avisredaksjonane?

Sjølvsagt om lova nok vart utarbeidd i beste meining, var det lett å kritisera visse delar. Det gjorde òg språkeksperter og journalistar då dei 28. september var samla i Tallinn for å drøfta lovforslaget. Det vart sagt mykje sarkastisk, og semja var stor: Paragrafar og bøter kan ikkje trolla fram betre språk. Departementsfolka vart overbeviste og dei nemne paragrafane blir strokne i lovutkastet. (28.9.09 olm)

Søppelproblemet framleis uløyst

Vi kunne i Estlandsnytt nr. 2 (42) i fjor fortelja om den store søppeldugnaden som gjekk av stabelen i Estland 3. mai 2008. Det vart rekna om lag 50 000 deltakarar då skjemmande søppel og ulovlege avfallsplassar skulle ryddast vekk rundt omkring i heile landet. Denne aksjonen betydde for mange ei vekking til medvit om viktige verdiar i miljøet, og han vart jamvel mønster for liknande oppryddingar i andre land.

No har tida gått – ikkje så veldig lang tid, forresten – og søpla vender tilbake til naturen og andre ulovlege plassar. Ein grunn til dette er at veldig mange framleis ikkje bryr seg meir når berre dei sjølve blir kvitt avfallet sitt. Ein annan grunn er at

aksjonen i fjor i liten grad greidde å engasjera den russiske delen av innbyggjarane, som dermed ikkje i same grad vart vekt til miljømedvit.

Den tredje grunnen er at viktige problem framleis står uløyste. I forbrukarsamfunnet dannar det seg alltid mykje skrot. Liksom det blir lagt til rette for forbruk, må det òg leggjast til rette så innbyggjarane kan bli kvitt alle former for avfall på ein enkel og lovleg måte. Ofte veit folk rett og slett ikkje anna råd enn å dumpa det gamle fjernsynet eller det ubrukelege kjøleskåpet i eit skogholt. Alt anna er for komplisert. Og då har dei styrande ein del av ansvaret som har forsømt å gjera noko. (1.8.09 olm)

Eesti Selts – Det estiske selskap i Norge

For et par tiår siden kunne vi nesten telle esterne i Norge på fingrene. De siste årene har tallet på estere blant oss gått stadig oppover. En stor del av dem stifter familie og slår seg ned i Norge. Dermed blir det rekruttering til den estiske barneklubben som Norsk-estisk forening driver. Våre to foreninger har flere årlige fellesarrangementer til glede for alle parter. Og endelig er det sammenkomster som Det estiske selskap stort sett holder for sine egne for der å dyrke språket. Besøk nettsiden: www.eestlased.no

Sankthansfeiring

Det er tradisjon å feire sankthansaften. Feiringen i år skulle etter planen funnet sted i Vækerøparken, men det var overskyet og det regnet hele ettermiddagen. Derfor samlet over 40 mennesker seg hos gjestgiveren Maarika i Drammen. Der hadde vi flaks med været og kunne sitte ute på terrassen hele kvelden. Vi grillet pølser og sjaslik fra Estland og spilte estisk musikk. Denne gangen kunne vi glede oss over et ekte bål som ble laget på en spesiell bålskål. Selv om vi feiret

dagen den 20. juni, dvs. litt i forkant av den riktige Sankthansdagen, var alt som det skulle være – grill, sankthansbål og estisk musikk. (maarika)

Landskamp med felles mål

En fotballkamp mellom estere og nordmenn ble 27. mai arrangert på Kalvøya. Hensikten var å hilse på sommeren og tilbringe en sportslig dag sammen med gamle og nye bekjente. Arrangementet samlet om lag 30 fotballinteresserte estere og nordmenn, samt tyske og amerikanske ektefeller. Flere familier møtte fulltallige. Det har nok vært en del fotballkamper mellom Estland og Norge før også, men ikke med et så allsidig mannskap. Alle som ønsket kunne delta, uten hensyn til alder eller kjønn. Kampen gikk fint uten noen skader. Nordmennene dominerte i første omgang, men esterne tok seg sammen i andre omgang og vant 9–8.

Kvelden ble avsluttet med en felles grill. Det estiske selskapet i Norge premierte vinnerlaget med en vandrepokal. Hvem vet, kanskje klarer esterne å beholde den også neste år? Det var en flott begivenhet som forhåpentligvis blir en tradisjon. *(maarika)*

foto: Eveliis Lundberg

Hageselskap i august

På trappa: Leena Prozes, Else-Jannike Kuum, Liina Alu, Kardi-Liis Wist.

Markering av Estlands 18 års selvstendighet og 20-årsdagen for Den baltisk kjede ble gjennomført 23. august i hagen til Foreningen Norden i Oslo. Kadri-Liis Wist instruerte i estisk folkedans. Estlands ambassade var representert ved Leena Prozes som holdt talen for dagen. Over 50 voksne og barn var til stede. Det ble servert hjemmebakte kaker, kaffe, te og kjeks. Dette var et samarbeid mellom Det estiske selskap i Norge og NEF. Takket være det flotte sommerværet slapp vi å sette opp det nyinnkjøpte partytellet. (e-j.kuum)

Adresser og telefonnummer

Obs! Norsk-estisk forening tek ikkje ansvar for eventuelle feil.

Adresser i Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond),
Harju 6, EE 15054 Tallinn, tlf. 627 1000,
faks 627 1001, e-post: emb.tallinn@mfa.no,
www.norra.ee Ambassadør frå 1.11.2005:
Stein Vegard Hagen.

Nordisk ministerråds kontor
(Põhjamaade Ministrite Nõukogu Esindus),
Lai 29, EE 10133 Tallinn,
tlf. 627 3100, faks 627 3110,
e-post: info@norden.ee,
nettside: www.norden.ee

Nordisk ministerråds Tartu-kontor
(Põhjamaade Ministrite Nõukogu
Esinduse filiaal), Raekoja plats 8,
EE 51004 Tartu, tlf. 742 3625,
faks 744 1241, e-post: madis@norden.ee

Eesti instituut, Suur-Karja 14,
Postkast 3469, EE 10140 Tallinn,
tlf. 631 4355, faks 631 4356,
e-post: einst@einst.ee. Leiar: Mart Meri.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk forening),
leiar Eha Vain. Adresse, telefonnummer,
faks og e-post som for Nordisk
ministerråds kontor i Tallinn.

Norrasöbrad (Norgesvennene),
leiar: Madli Ohaka,
e-post: madli@norrasobrad.ee,
nettside: www.norrasobrad.ee

Norsk-estisk forening på nettet:

<http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av
Øyvind Rangøy.

Send e-postadressen din til:
post@norsk-estisk.org

så får du rask medlemsinformasjon.

Dagsaktuell informasjon og

kommentarer: rangoy.blogspot.com

Adresser i Noreg:

Republikken Estlands ambassade,
Parkv. 51 A, 0244 Oslo, tlf. 22 54 00 70,
faks +47 22 54 00 71, www.estemb.no
Ambassadør frå 1.1.2009: Arti Hilpus.

Estlands æreskonsul i Trondheim,
Trond Bernhard Brekke, tlf. 73 80 21 50,
Schultzgata 1, 7013 Trondheim,
e-post: trond.brekke@bbrekke.no

Estlands æreskonsul i Stavanger,
Reidar Maaseide, tlf. 51 63 50 00,
Svanholmen 5, 4033 Forus,
e-post: malthus@malthus.no

Estlands æreskonsul i Tromsø,
Per Trygve Kongsnes, tlf. 77 60 35 00,
Fr. Langes gt. 20, 9258 Tomsø,
per.kongsnes@bedriftskompetanse.no

Norsk-estisk forening, sjå siste side.

Estlandsforeningen i Midt-Norge, leiar
Ann-Elin Slettahjell, Åstun, 7070 Bosberg,
tlf. 73 95 01 25, aesletta@hotmail.com,
nettside: www.estlandsforeningen.no

Stavanger estiske forening,
kontakt: kristelwinter@hotmail.com,
<http://stavangerieestiklubi.50megs.com/>

Bergensområdet. Kontakt for estere:
Katrin Saarik, tlf. +47 98 40 36 34,
ksaarik@hotmail.com

Det estiske selskap i Norge, leiar Liina Alu,
Oslo, tlf. 40 0412 46,
aluliina@yahoo.com,
nettside: www.eestlased.no

Foreningen Norden, Harbitzalleen 24,
0275 Oslo, tlf. 22 51 67 60.
foreningen@norden.no

Barneklubben – *lastering*

Barneklubben for estisktalende barn fortsetter i kjent stil med et møte i måneden. Datoene i høst er som følger: 23. aug., 13. sept., 11. okt., 8. nov. og 6. des.

Klubben har flyttet inn i nye lokaler midt i Oslo sentrum, adresse Kristian Augusts gate 5, som er lokalene til Finsk-norsk kulturinstitutt. Nye medlemmer, dvs. barn i alderen 1–7 år, er hjertelig velkommen.

Tiina og Kairi vil fortsatt ta seg av sang og små håndarbeid-soppgaver. I tillegg får barna lære estisk folkedans av Kadri-Liis. Den første oppvisningen disse krabatene gav i Harbitzalleen 23. august, vitner om sann dansglede. (foto: Els Merli)

Estiskkursene går sin gang i Harbitzalleen

Kontaktperson for kursene er Else-Jannike Kuum, tlf. kveldstid 22 50 63 86, eller e-post: else-jannike.kuum@firesafe.no

Noen av de forventningsfulle deltakerne på høstens kurs i estisk, forevige i Harbitzalleen 26. august 2009. Fra venstre læreren Tiiu Vilu, så følger Sindre Frislid, Marius Andre Båstad, Alf Rose Sørgaarden, kursansvarlig Else-Jannike Kuum, Henrik Pryser Libell, Frode Berntsen, Casandra Diaz-Ufono og Ellen Bentsop. (foto: tf)

Norsk-estisk forening inviterer til

Medlemsmøte mandag 2. november

Program: Informasjonsrådgiver i UD, Lars-Erik Hauge, viser bilder og forteller om miljøprosjekter i Estland som mottar støtte fra Norge og EU. Særlig spennende er prosjektene i Narvaelva på den problematiske østgrensen.

Sted: Foreningen Norden i Oslo, Harbitzalleen 24 på Skøyen.

Atkomst: Jar-trikken, trikk nr. 13, til Abbediengen, eller ti minutters rask gange fra togstasjonen på Skøyen.

Dørene åpnes kl. 18.00 for sosialt samvær og smakebiter fra det estiske kjøkken.

Årsmøtet i Norsk-estisk forening

Vi minner om at årsmøtet blir avviklet i løpet av mars 2010. Forslag fra medlemmene om saker de vil ha tatt opp, må være styret i hende innen 20. januar. Innkalling med dagsorden blir sendt ut 2 uker før årsmøtet.

På årsmøtet hedrer vi en person som året før eller gjennom lengre tid har gjort seg positivt bemerket i norsk-estisk sammenheng. Forslag om Årets estlandsvenn må være hos styret i god tid før årsmøtet, det vil i praksis si før midten av februar. Forslaget må være begrunnet og forslagsstilleren kan bli bedt om å gi utfyllende informasjon. Ta gjerne kontakt med styret om du har spørsmål. Adresser og telefonnummer til styret finner du på siste side.

Kontingenter for Norsk-estisk forening. Hovedmedlem kr 250; pensjonister og studenter kr 150; familiemedlemmer kr 75; bedrifter, kommuner, foreninger kr 500. Med medlemskap støtter du foreningens arbeid og du mottar tidsskriftet Estlandsnytt. Innbetalinger til NEFs postgirokonto: 0540 084 5486. Forespørsler om medlemskap rettes til kasserer: Svein Huseby, Dønsvknv. 70 c, 1346 Gjøttum, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@online.no.

Barneklubb – *lastering*

Klubb for estisktalende barn i Oslo-området.

Interesserte kan ta kontakt med

Tiina Toomel-Wiker,

tlf. 466 69 070

eller Kaarina Ritson

ritson@online.no.

Kohvikuõhtu

Iga kuu esimesel kolmapäeval

kell 18.00 on Eesti Seltsi

kohvikuõhtu

Café Onkel Donaldis,

Universitetsgt. 26, 0162 Oslo

e-post: aluliina@ybao.com

Selvstendighetsfeiring i strålende solskinn

foto: Els Merli

To viktige dager i estisk historie følger rett etter hverandre i august. Den 20. august 1991 ble nasjonens selvstendighet gjenopprettet. Det er blitt offentlig flaggdag og fridag.

Den andre er 23. august – datoen for Den baltiske kjeden som ble arrangert i Estland, Latvia og Litauen i 1989. To millioner mennesker holdt hverandre i hendene fra Tallinn i nord via Riga til Vilnius i sør. Rundt regnet tredjeparten av den totale befolkningen i de tre landene deltok i den enestående manifestasjonen av samhold og frihetsvilje.

(Det ligger en mørk skygge også over 23. august. Den dagen undertegnet Sovjetunionen og Nazi-Tyskland i 1939 pakten som ble startsignalet for den andre verdenskrigen.)

Norsk-estisk forening og Det estiske selskap i Norge gikk 23.8. sammen om å feire de to glade august-begivenhetene. Det skjedde med piknik og estisk folkedans ledet av Kadri-Liis Wist på plenen til Foreningen Norden i Harbitzalleen. I rekken av dansere kjenner vi igjen lederne for begge foreninger: Liina Alu og Else-Jannike Kuum. (jv)

Norsk-estisk forening (Norra-Eesti Ühing)

Nettsted: <http://www.norsk-estisk.org>

Leder: **Else-Jannike Kuum**, Vækerø terr. 10 B, 0282 Oslo, tlf. priv. 22 50 63 86.

Henvendelser om medlemskap til kasserer **Svein Huseby**, Dønskivn. 70 c, 1346 Gjetsum, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@online.no

NEF postgirokonto 0540 084 5486.